

**TÜRK
KOOPERATİFÇİLİK
KURUMU**

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı · Number 20
Nisan · Haziran 1973
April · June

THE TURKISH COOPERATIVE ASSOCIATION was founded at Istanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Cooperative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name to the «Turkish Cooperative Association» in 1948, and amended its Statutes in conformance with the Law on Associations No. 3512.

The General Assembly of the Association convened on 30th May 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes drawn up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an Association Serving Public Interest in 1946. The subject with which the Association is concerned is theoretical and practical cooperative work. Its object is to propagate cooperative ideas in theoretical and practical fields, to promote the cooperative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objects outlined in its statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of cooperative movements, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to cooperative movements and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard statutes and balance sheets for the various types of cooperatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations associations and persons on the subjects related to cooperative movements legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange cooperative weeks, festivals and general cooperative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of cooperatives.

f. Join as member those international organizations and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the cooperative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international cooperative organizations, attend the conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish cooperative movement commonly known.

j. Make endeavours to ensure that the concept and application of the cooperative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the cooperative movement are instituted in the universities, academies and schools of higher learning and that institutes specializing in the cooperative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing cooperatives, act as guide to them in every respect, and at the request of the member cooperatives and cooperative organizations have their balance sheets audited, as well as assist cooperatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı 20

Nisan - Haziran 1973

Kooperatif Yöneticilerinin Eğitimi	İ. Cevat Akyol	3
Kooperatifçilik Ne Zaman Doğdu II	Harun Pastanoğlu	15
Kooperatiflerin İdarî Yardım, Teknik Yardım ve Kredi Konularındaki İhtiyaçları	Ümit Özsoy	35
Evolution récente du Mouvement Coopératif en Turquie	45

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 5.— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenişehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına İmtiyaz Sahibi :
ve
Yazı İşleri Sorumlu Müdürü :
Harun Pastanoğlu

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

CO-OPERATION

Number : 20

April - June 1973

Education of the Co-operatives officers	I. Cevat Akyol	3
Genesis of the Co-operative Movement II	Harun Pastanoğlu	15
The needs of the co-operatives in the field of the administrative assistance, technical assistance and credit.	Ümit Özsoy	35
Evolution récente du Mouvement Coopératif en Turquie	45

Published by the Turkish Cooperative Association

three Monthly Cooperative Studies Review

Corresponding Address

Türk Kooperatifçilik Kurumu

Mithatpaşa Caddesi 38 / A Yenisehir - ANKARA

Editor for the Turkish Cooperative Association

Harun Pastanoğlu

(All the articles express the views of the writers but not the Association)

KOOPERATİF YÖNETİCİLERİNİN EĞİTİMİ (*)

İ. Cevat AKYOL
T.C. Ziraat Bankası
Kooperatifler Müdürü

GİRİŞ :

Bilindiği üzere, Kooperatifçilik, kişilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak için gönüllü olarak bir araya gelmeleri ve karşılıklı yardımlaşma ilkesi altında iş ve güç birliği yapımları esasına dayanan bir harekettir.

O halde kooperatifçiliğin ilk amacı, insanlar arasında müşterek hedeflere ulaşmada işbirliği yapma alışkanlığının doğmasına yardımcı olmaktadır.

Bu amacın gerçekleşmesinde bilhassa iki hususun önemi ne işaret etmek isteriz.

1 — Kooperatif hareket eğitimsel olmalıdır.

2 — Eğitimin önemi, kooperatif mensuplarınca anlaşılmalı bulunmalıdır.

Kooperatif hareketin bünyesinden ve ihtiyaçlardan doğan ve kesinlikle birbirinden ayrılması mümkün olmayan başlıca üç özelliği vardır.

Kendi kendini koruma

Kendi kendini yönetim

Kendi kendini yaratma

(*) 26 Ocak 1973 tarihinde Türk Kooperatifçilik Kurumunda verilen konferans.

Kendi kendini koruma :

Bu deyim kooperatif hareketi meydana getiren kuruluşların faaliyetlerini devam ettirebilmesi ve geliştirebilmesi gereğini ifade etmektedir.

Bunun için, kooperatiflerce yüklenilen hizmetlerin en aşağı kooperatif dışı örgütlerde olduğu kadar iyi bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacı ile personelin eğitilmesi şarttır.

Kendi kendini yönetim :

Bu deyim, kooperatif ortaklarının üyesi buldukları kuruluşun yönetimine katılabilmeleri güç ve imkânına kavuşturulabilmeleri gereğini ifade etmektedir.

Böylece eğitimsel çalışmalar yoluyla kooperatiflerin yönetimini üzerine alacak ortakların yardımcı olmak ve dolayısıyla kendi kendini yönetim sisteminin doğuşunu teşvik etmek mümkün olabilmektedir.

Kendi kendini yaratma :

Herhangi bir insani kuruluş, devamlı olarak varlığını idare ettiren şartları yenileme imkânlarını araştırma çabası içindedir.

Kooperatifler de bu çabalardan müstağni kalmamalı ve müstakbel kooperatifçileri şimdiden hazırlamalıdır.

Kooperatiflerin başarısı, bu üç özelliğin varlığı ve gelişimi ile mümkündür. Bu da ancak eğitimsel çalışmalarla gerçekleştirilebilir.

Kooperatifçiliğin eğitim faaliyetine dayanan bir ekonomik hareket olduğu söylenir. Eğer, kooperatifin, ekonomik faaliyete dayanan bir eğitim hareketi olduğunu ifade edersek gerçeğe daha fazla yaklaşmış oluruz.

Eğitime önem vermiyen bir kooperatifçiliğin, en kısa zamanda, gerçek anlamını kaybedeceği muhakkaktır.

İşbirliği ruhu, ancak kooperatifçiliği geliştirme faaliyetleri yoluyla halka intikal ettirilir ve onların kalplerinde yerleşir.

Kooperatifçilik Eğitiminin Amaçları :

Kooperatifçilik eğitiminde amaçlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir :

a) Kooperatif hareket, halka, bütün yapıcı tarafları, toplumun gelişimine katkıları ve diğer teşebbüslerden olan farkları ile anlatılmalıdır.

Böylece, halktaki bir takım yanlış anlamaların önü alınacağı gibi, onların, kooperatiflere yardımcı olmaları ve hatta ortaklar safına karışmaları sağlanmış olur.

b) Kooperatifler, ortaklarının malı olup, onlar tarafından yönetilir ve kontrol edilirler.

Kooperatifçiliğin en önemli ilkesi olan «Demokratik Kontrolün» gerçekten işleyebilmesi için ortaklarının görev ve sorumluluklarını bilerek kooperatiflerine sahip olmaları ile mümkündür.

Bu sebepten, kooperatif hareketin demokratik olma niteliğinin sürdürülebilmesi için ortakların devamlı eğitimleri gereklidir.

c) Bu günün karma ekonomi düzeni içinde var olma savaşı veren kooperatifler bilgili eller tarafından yönetilmelidir.

Kooperatiflerin diğer teşebbüslerden olan bünye farkı sebebiyle teşekküllerde çalışan personele teknik konular yanında, kooperatif ideal ve prensipleri hakkında da bilgi vermek gereklidir. Bu sebeple, Kooperatif Yönetim Kurulu üyeleri ve memurları teknik eğitim kursları yanında genel kooperatifçilik eğitim kurslarından geçirilmelidir.

Bu konudaki çalışmaları teknik öğretim ve eğitim ve yetiştirme eğitimi olarak iki bölümde inceleyebiliriz.

TEKNİK ÖĞRETİM VE EĞİTİM

Teknik öğretim ve eğitim

Kooperatifçiliğin doğuş yıllarına bir göz atarsak, önceleri, Kooperatif personelinin kurslar veya sınıflarda değil, özellikle iş yerinde ciddi önemli derecede bir eğitime tabi tutulduğunu kabul etmek durumundayız. İş yerinde, yaşlının, genci eğitmesi, kıdemlilerin, kıdemsizlere rehberlik etmesi normal olduğu kadar zorunlu bir durumdur.

Bu duruma göre, esas olan öğretici, eğitim kollejindeki sınıf öğretmeninden fazla, mağaza veya işyerlerindeki kısım şefidir ve onun çalışmaları, katlanacak zahmete degecek kadar önemlidir. Bununla beraber, işyerlerindeki eğitimin önemli olmakla beraber yeterli olmadığını ifade edebiliriz. Genellikle, tecrübeli personelin, eğitime ayıracak boş zamanı olmayabilir ve eğitim seviyesi, işin detayına inip gerekli açıklamayı yapacak durumda bulunmayabilir.

Zamanımızdaki eğitim kursları başlıca dört kısımda incelenebilir.

- a) Başlatma kursları
- b) Yetiştirme kursları
- c) Yönetici personelin eğitimi
- d) Bilgi tazeleme kursları

a) Başlatma kursları :

Kooperatif memurlarına, öncelikle, işinin ve sonra, kooperatif hareketin anlamını öğretecek başlangıç kurslarına ihtiyaç vardır.

Bu kurslar, personelin kariyerinin teşekkülüne ve kooperatif hareket hakkında gerekli bilgi sahibi olmasına yardım eder ve onu kısa bir süre içinde çevrenin saygısını kazandıracak bir niteliğe erdirdir.

b) Yetiştirme kursları :

Personeli mesleğine hazırlama faaliyetlerinin ikinci kısmı, yetiştirme kurslarıdır.

Örneğin : Bir satış memuruna ortağı mağazada karşılaşması, onunla konuşma tarzı ve satışı tamamlaması tekniğinin verilmesi gibi,

Bunlar, Kooperatifler Birliğinin düzenlediği birkaç gün süreli «Ortaklara servis tekniği» kurslarında esaslı bir şekilde incelenir ve memurların bu konuda yeterli bilgiye sahip olması sağlanır.

Böylesine bir eğitim faaliyetinin her seviyede kooperatif memurlarına uygulanması mümkündür.

c) Yönetici personelin eğitimi :

Eğitim faaliyetlerinin diğer bir bölümü, müesseselerin, çok kabiliyetli personeli için düzenlenen ve onları mesleğin ileri kademedeki görevlerine hazırlama amacını güden uzun süreli olgunlaştırma kurslarıdır. Bu kursları bitirenlere kooperatifler Birliğinin Sertifika ve Diplomaları dağıtılmaktadır. Bunlar, ofis yönünden, Sekreterlik ve Ticaret Diploması, mağazalar yönünden, Satış memuru sertifikası, Şube yönetimi yönünden, Servis yönetimi sertifikası veya Kooperatif Yönetimi diplomasıdır.

Yukarıdaki kurslardan bir kısmı, kooperatif Kollejinde düzenlenmekte, bir kısmı ise haberleşme yoluyla yürütülmektedir.

Yukarıda da açıklandığı üzere, olgunlaştırma kurslarının amacı, yüksek seviyede kooperatif idarecilerinin sorumluluğunu yükledikleri işleri, en iyi şekilde yapacak seviyeye eriştilmesidir.

d) Bilgi tazeleme kursları :

Kooperatif memurlarının eğitimi ile ilgili olarak düzenlenen meslek kurslarının son bir çeşidi de «Bilgi tazeleme kursları»dır.

Bu kurslar, tecrübeli yüksek yöneticiler için kısa süreli olarak düzenlenir ve ilgililere, meslekleriyle ilgili yeni teknik ve gelişmeler hakkında bilgi vermek amacını güder.

Yukarıda açıklanan dört çeşit Eğitim Kursu, kısmen mahalli kooperatifler ve kısmen de Kooperatifler Birliğinin yönetim ve sorumluluğu altında uygulanır.

YETİŞKİNLERİN EĞİTİMİ

Daha evvelki bölümlerde kooperatifçiliğin en önemli özelliği olan kendi yönetim sisteminin geliştirilmesinde, mesleki eğitimin büyük ölçüde katkıda bulunmasının gerekli bulunduğuna işaret etmiştik.

Bu bakımdan, hareketin amacına varabilmesi, için gerçek anlamını kavramış kooperatörlerle mümkün olabilecektir. Bu ise, ancak yetişkinlerin eğitimi çalışmaları ile gerçekleşebilmektedir.

Yetişkinlerin eğitimi faaliyetleri çeşitli formlar içinde tezahür eder. Bunlar aşağıdaki gibidir.

Eğlence formları :

Tiyatro ve koro çalışmaları gibi kültürel faaliyetler bakımından ciddi başarılar yapmış bir çok kooperatif vardır. Bu çeşit faaliyetler yoluyla gerçekleştirilmek istenen iki amaç mevcuttur. Bunlardan birincisi kooperatif tecrübesi ve prensipleriyle ilgili teşebbüslere katılmak, ikincisi ise halkı kooperatif organizasyonlara çeşitli yollarla celbetmek ve böylece kooperatif faaliyeti onlara tanıtmaktır.

Tüketicilerin eğitimi :

Bu çalışma gittikçe genişleyen ve gelecek için çok şey vadeden bir faaliyet konusudur. Bu tip eğitimin amacı, tüketicilerin ev ihtiyacı için yaptıkları günlük alışverişlerin en iyi şekilde yapmalarını sağlamak ve onlara bu konuda rehberlik edebilecek bilgiler vermektir.

Bu rehberlik, onlara kalite seçiminde veya sıhhatlerine ve sevklerine en uygun gelecek olan maddelerin alabilmelerinde yardımcı olmakla mümkün olabilir.

Özellikle, Tüketim kooperatiflerinin tüketicilerin eğitimi yönünde faaliyet göstermeleri zorunludur. Böylelikle, kooperatifler, diğer organizasyonların teşebbüs etmedikleri bu çeşit faaliyetleriyle ortakları kendilerine daha fazla bağlayabilirler.

Sosyal Kooperatifçilik çalışmaları :

Bu deyim altında çeşitli faaliyet konuları toplanmaktadır. Kısa ve uzun süreli eğitim kursları, konferanslar, mevsimlik sınıflar gibi.

Bu kurslar yoluyla, kooperatiflerin ve bunlara bağlı ortakların problemlerinin çözümüne yardımcı olunmaya çalışılır.

Kooperatifçiliğin, ekonomik, sosyal ve politik yanlarının incelenmesi bu işle uğraşanların en önemli sorumlulukları arasındadır. Bu sebepten devamlı olarak yeni tekniklerin incelenmesi ve bunların ortaklara duyurulması gerekir. Bunun için çalışma grupları kurulur. Bu gruplarca resimli duvar gazeteleri ve çeşitli dergiler yayınlanır, personel ve yönetim kurulu üyesi için meslekî kurslar düzenlenir.

Liderlerin Eğitimi :

Lider deyimi demokratik bir hareketin çok itibar ettiği bir kavram değildir. Bununla beraber, kooperatif teşebbüslerin başarıya ulaşabilmelerinde sorumluluk yüklenen kimselerin çabalarının büyük önemini küçümsemek mümkün değildir. Bu bakımdan, hareketin gelişebilmesi için Yönetim Kurullarında ve çeşitli yardımcı komitelerde görev alacak liderlere ihtiyaç vardır.

Yetişkinlerin eğitiminde en önemli sorunlardan birisi, yetişkin kimselerin, takdim edilen eğitsel faaliyetlere bir öğrenci heyecanı ve arzusu içinde katılmasını sağlayacak yolu bulmaktır. Bu sebepten, bu çeşit çalışmalarda hayalperest olmamalı ve gerçekçi bir davranış içinde bulunmalıdır. Bunun için, öğrenci adaylarına, önceden, kendilerine verilecek eğitimle neyin gerçekleştirilmek istendiğinin etraflı bir suretle açıklanması gerekir. Kooperatif faaliyetin özel konuları için düzenlenen kurslar, işte bu amaca hizmet etmektedir.

III — Kooperatifçilik Eğitiminin Temel İlkeleri :

Kooperatifçilik eğitiminin temel ilkeleri şunlardır :

- a) Kitlelerin mevcut anlayış seviyesinin nazara alınması,
- b) Uygulama için öğretme,
- c) Eğitimin devamlılığı,

a) Kitlelerin mevcut anlayış seviyesinin nazara alınması :

Eğitimin başarısı, ancak hitap edilen kitlenin seviyesine inilebilmesine bağlıdır. Eğitimi, öncelikle, ele aldığı topluluğun kültürel seviyesini tesbit edecek ve programını ona göre hazırlayacaktır.

Bu konuda Kanada hükümetinin Eskimolar üzerinde uyguladığı eğitim metodunu örnek vermek mümkündür. Bu program, normal Kanadalı çiftçiler için hazırlanandan tamamen farklı bir şekilde ele alınmış ve Eskimoların sosyal durumu ve eğitim seviyesi nazara alınarak düzenlenmiştir.

b) Uygulama içinde öğretme :

Kooperatif eğitiminin, esas prensibi, yaptırarak öğretmedir. Nasılki yüzme veya bisiklete binme için bu işi bizzat yapmaya

çalışmaktan başka çare yoksa aynı durum, diğer işler için de varittir.

Bir işin en iyi şekilde öğrenilmesi o işi bizzat yaparken olur.

Bir kısım memleketlerde kurulan kooperatifler, ortakları temsilen, hükümet memurları tarafından yönetilmiş ve ortaklar, yönetimde, pasif duruma düşürülmüştür. Bu durumda, ortaklar, bizzat faaliyete iştirak edemediklerinden, eğitimin, yaparak öğretme fonksiyonundan faydalanamamışlardır.

c) Eğitimin devamlılığı :

Eğitim devamlı olmalıdır. Aksi halde, yarım kalan bir eğitimin sonunda, ortaklar, kooperatiflerini, sadece, bazı şahsi faydalarına yarıyan kuruluşlar olarak görmekten öteye gidemezler.

Bunun yanında, eğitim devamlı olmazsa, müstakbel ortaklara, durumu anlatabilmek ve onları da kooperatifin çatısı altında toplamak imkânı kaybolmuş olur.

Devamlı eğitim kooperatife hayatiyet verir ve üyelerdeki kooperatifçilik ruhunu ayakta tutar.

IV — Kooperatifçilik Eğitimin Metodları :

Kooperatif hareket vatandaşlara, ekonomi kültürü veren bir okuldur. Ortakların, kurdukları kooperatifin çalışmalarına aktif bir şekilde katılmaları durumunda olmaları bu deyişi doğrulamaktadır.

Bu katılmanın metodları başlıca üç şekilde gösterilir.

- a) Genel Kurul toplantıları,
- b) Grup çalışmaları,
- c) Kooperatif gençliği çalışmaları

a) Genel Kurul Toplantıları :

Kooperatif teşebbüsün yıllık raporunun tartışıldığı ve iş piyasasının kararlaştırıldığı genel kurul toplantılarına, çok sayıda üyenin katılması büyük bir önem taşır. Bu bakımdan, ortakların bu toplantılara katılmasını kolaylaştırıcı ve cezbedici bazı tedbirler alınır. Bunlar, yıllık raporun tartışıldığı toplantılarda, resim, şekil ve grafikler kullanılması, ortakları cezbe-

dici eğitimsel ve eğlendirici filimler gösterilmesi ve hatta kısa artistik show programları düzenlenmesi gibi hususlardır.

b) Grup Çalışmaları :

İngilizce lisaniyle, «Study Circle veya Study Group» olarak adlandırılan, türkçeye, «çalışma grubu» olarak tercüme edilen sistem, ilk önce, 1920 yılında İsveçli Awel Gjöres'in inisiyatifiyle başlatılmıştır.

«Çalışma Grubu» sisteminin amaçları şunlardır :

1 — Kooperatifin müstakbel yöneticileri olan ortakları, ileride alacakları görevlere şimdiden hazırlamak ve mevcut yöneticileri görevlerini daha iyi yapmak amacıyla yetiştirmek,

2 — Mahalli Kooperatiflerin bazı önemli sorunlarını ortak grupları arasında tartışmasını ve çözüme bağlanmasını sağlamak,

Bu sistem şöyle çalışmaktadır :

Gruplar eline, gerekli kitap ve eğitim materyali ve tartışma konuları verilmekte ve bu konuların grubun üyeleri arasında seçilen bir başkan aracılığı ile tartışılması sağlanmaktadır. Tartışmalar sırasında konuyu derinliğine kavrayan 2 ilâ 4 sorun ele alınmakta, bunlara üyelerin verdikleri cevaplar, grup sekreteri tarafından özetlenerek kooperatifler Merkez Birliğinin eğitim şubesine yazılı olarak gönderilmektedir.

Eğitim şubesi yetkililerinin bu sorunlar hakkındaki görüşlerini de kapsayan Merkez Birliğinin cevabı, tekrar gruplara gönderilmekte ve bu konuların son bir defa tartışılması yapıldıktan sonra bir çözüme bağlanması sağlanmaktadır.

Bu metod kooperatifçiliğin geliştirilmesi konusunda bilhassa aşağıdaki avantajları sağlar.

1 — Grup tekniği, demokratik bir sistemdir. Demokratik kontrolün sağlanması için çok önemli olup, kişilere, serbestçe tartışma, yetişme tekniği kazandırır.

2 — Mümkün olduğu kadar formaliteden uzak bir şekilde yapılan toplantılar, ilgililerin düşüncelerini rahatça açıklamasına imkân verir.

3 — Bizzat uygulamaya geçmeden önce, konunun tartışıl-

ması yoluyla, kooperatif ortağı olmak durumunda bulunanları, hareket hakkında esaslı bir bilgiye sahip kılar.

4 — Grup tekniği, diğer resmî tip öğretim metodlarına rağmen daha ucuza malolan bir eğitim yoludur.

1961 yılında, İsveç'de bu şekilde çalışan 3139 çalışma grubu kurulmuş olup, bu çalışmalara katılan kursiyerlerin sayısı 30.000'e ulaşmış durumdadır.

Bu 30.000 kişinin % 30'u Yönetim Kurulu üyelerini, % 11,5'i kooperatif personelini teşkil etmektedir.

c) Kooperatif gençliği çalışmaları :

Kooperatif gençliği çalışmalarının esası, çeşitli gençlik kuruluşları kurmak suretiyle geleceğin kooperatifçilerini, kooperatif hareketi hakkında eğitmek ve onlara kooperatif ideallerini aşılacaktır.

V — Kooperatifçilik eğitiminin araçları :

Yukarda açıklanan eğitim metodlarının uygulanması bir takım eğitim araçlarının kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu araçları şu şekilde özetleyebiliriz :

- a) Kooperatif basın,
- b) Kitap ve broşür şeklinde yayınlar,
- c) Filmler:
- d) Eğitim materyali
- e) Kooperatifçilik okulu.

a) Kooperatif basın :

Kooperatifçilik eğitiminin en önemli araçlarından biri olup, bir çok eğitimsel ihtiyacın karşılanmasına hizmet etmektedir.

b) Kitap ve broşür şeklindeki yayınlar :

Bir çok memleketlerde kooperatifçilik konusunda her yıl yüzlerce kitap yazılmaktadır. Bu arada, kooperatif basın evleri dahi kurulmuştur. Bu basın evlerinde kooperatifçilik, sosyal ekonomi, ev ekonomisi ve çeşitli konularda kitaplar yayınlanmakta ve ortakların faydasına sunulmaktadır.

c) Filmler :

Filim yoluyla kooperatifçilik eğitimi faaliyetleri bütün dünyada büyük gelişme kaydetmiştir.

Filimlerin bir kısmı doğrudan doğruya kooperatifçilik konuları üzerinde hazırlanmış bulunmakta, diğerleri ise daha ziyade eğlendirici veya mesleki konuları ihtiva etmekte ve dolayısıyla kooperatifçilikle ilgili bulunmaktadır. (Müzikal çocuk masalları, ev ekonomisi gibi)

d) Eğitim materyalı :

Özellikle çalışma grubu üyeleri için hazırlanmaktadır. Bunlar ufak broşürler halinde olup, belirli konuları işlemekte ve konunun esas noktalarını kavrayan sorunları da kapsamak suretiyle ilgililere faydalı olmağa çalışmaktadır.

e) Kooperatifçilik Okulu :

Bir çok ülkelerde yönetim kurulu üyeleri çeşitli çalışma grupları, kooperatif memurları ve yetkili personeli için çeşitli kurslar düzenleyen kooperatifçilik okulları veya enstitüleri kurulmuştur.

Bu kuruluşların en karakteristik tarafı, teorik bilgilerle pratik eğitimin kaynaştırılması ve ilgililerin her iki bakımdan da gerekli bilgilerle teçhiz edilmesidir.

KOOPERATİFÇİLİK NE ZAMAN DOĞDU?

Harun PASTANOĞLU

II

(Geçen sayıdan devam)

Dr. William KING (1786 - 1865) ve «The Co-operator».

Rochdale öncesi devresinde OWEN'den sonra ikinci kooperatifçi olarak ortaya çıkan Dr. KING, Brighthon'lu (İngiltere'nin güneyinde bir liman şehri) bir tıp doktoru idi. Doğduğu bu şehirde 40 yıldan fazla bir zaman hekimlik yapmıştır. 1825 de burada Mekanik Enstitüsü'nü açmıştır. Bu, onun çalışan sınıflara yardımcı olma çabalarının örneklerinden birisi idi (27).

Dr. KING, Brighthon'da yalnız fakir insanların hekimi olarak tanınmamış, fakat çalışan sınıfların yararına olan her tasavvurun ve projenin en hararetli taraftarı olmuştur (28).

1827 de Brighton'da kurulmuş olan iki kooperatif örgüt vardı :

«The Brighton Co-operative Benevolent Association», ve «The Co-operative Trading Association».

Birincisi, haftalık küçük ödemelerle kooperatif ortaklıklar kuracak kimselere yardım etmek amacı ile bir Fon teşkil etmek ve Kooperatifçilik bilgisini yaymak için çalışıyordu.

İkincisi, gelecekte bir birlik kurmak için kazancından sermaye teşkil etmek üzere, perakende ticaret yapmak amacını taşıyordu.

Bu iki teşekkülden daha önemlisi, Dr. KING'in 1828 - 1830 yılları arasında «The Co-operator» adlı yayında ifade ettiği ve

(27) A. BONNER a.g.e. sh. 23.

(28) F. HALL - W.P. WATKINS, a.g.e. sh. 56.

geliştirdiği fikir ve görüşler idi. **The Co-operator** aylık çıkarılıyordu, ve özellikle İngiltere'nin kuzeyinde ve iç eyaletlerinde geniş bir sürümü vardı. Okuyucularından bazıları yayımlanmış olan sayılarını ciltletmek akıllılığını göstermişlerdir. Ve bu ciltli sayılar «**Hareketin bir ders kitabı**» işini görmekte devam etmiştir (29). James Smithies'nin (30) böyle bir cildi vardı.

O ve diğer Rochdale Öncüleri bu cildi okur ve tartışırlardı. Öncüler 1844 de kooperatiflerini kurdukları zaman, Dr. King'in fikirlerinden çok geniş ölçüde etkilenmişlerdir.

Dr. KING'in Kooperatifçilik Teorisi

Dr. KING, OWEN'in mevcut ekonomik ve sosyal sisteminin hastalık ve sefaleti, fakirlik ve yoksulluğu geniş ölçüde, arttırdığı yolundaki düşüncelerini kabul etmiştir. Dr. KING, çalışan sınıfların koşullarının düzeltebileceklerine inanıyordu. İşçilerin bu kötü durumlarının düzeltilmesinin çaresi, onların kendi ellerinde idi. Bu çare, Kooperatifçilik idi. Birlik kuvvet demektir. Bir kişinin yapamadığını, çok kişi kolayca yapabilir. «**Fakat çok şey yapmadan önce, elele vermeleri gerekli idi. Amaçlarını bilmeleri ve ortak bir menfaat ve ortak bir ilişki duymaları lâzımdır**» (31). Mevcut sistemde işçiler birbirleri ile yarışıyorlar ve birbirlerine düşman gözü ile bakıyorlardı. Makinanın uygulanmasından, işsizlikten ve ücretlerin azlığından ızdırap çekiyorlardı. Çünkü kendileri için değil, başkaları için çalışıyorlardı. Şimdi kendileri için çalışmalıydılar. Ve kendi emeklerinin bütün ürününden zevk almalı idiler. Elleri sermaye olmadıkça, böyle bir işe de girişemezlerdi. Ve iş aramak zorunda idiler.

OWEN gibi, KING de işçi sınıfının sefaletten kurtulabilmesini, kooperatifler etrafında toplanmasında buluyordu. Dr. KING kooperatifçilik yolu ile insanların, kendi çabalarıyla, refah ve mutluluklarına yavaş yavaş varacaklarına inanıyordu.

1828 mayısında yayınlamağa başladığı 4 sayfalık «**The Co-operator**» (Kooperatifçi) dergisinde fakirlik ve sefaletin ortadan kaldırılması için fikirlerini yayıyordu.

(29) A. BONNER. a.g.e. sh. 23.

(30) Sonradan, Rochdale Kooperatifini kuracak olanlar arasında görünecektir.

(31) A. BONNER. a.g.e. sh. 24.

«Kooperatifçiliğin büyük güzelliği» diye yazıyordu, «sermayesiz işe başlanabilmesindedir.» «Namuslu iş arkadaşından başka bir şey istememesindedir.»

«Eğer kendileri ile birlik olacak bir üçüncü kimse bulunabilirse, iki kişi hemen üç misli kuvvetli, kırılması güç bir sicim meydana getirirler, hastalığa ve işsizliğe karşı bir fon teşkil edebilirler. Birbirlerinin pazarı olabilirler. Bir defasında geniş çapta yiyecek maddesi satın alabilirler, ve bu sebeple de fiyat indirimi sağlarlar. Eğer bunlar çeşitli ticaret kesiminden iseler, birbirlerine ev eşyası temin ederler, ve mübadele edebilirler.

«Eğer bir işçi grubu bu ilkelere göre işbirliği yaparsa, sermayelerini büyütürler ve daha büyük işler görürler. Kendilerinin sahip olacakları bir dükkân alabilirler ve burada istedikleri her şeyi temin edebilirler. Halka hizmette diğer dükkânlarla rekabete girebilirler. İşleri arttıkça kazançları ve sermayeleri de artar. Sermaye çoğalınca, ortakları daha yararlı başka işlerde de kullanabilirler. Eğer halk herhangi bir özel maddeye istek gösterirse, ortaklar bu malı bizzat imal edebilirler. Eğer üretimin kârı, üretime devam olunacak seviyede yüksek değilse, bu takdirde ortaklar arazi satın almak, ya da kiralamak suretiyle, yiyecek maddelerini kolayca elde edebilirler ve böylece, bir kısım ortaklar imalatçı olmaktan tarımcı olma durumuna geçmiş olur (32).

Dr. KİNG işçilere, bir dükkân açmakla işe başlamalarını öğütüyordu. Buna küçük bir sermaye ve az bir tecrübe ile başlamalı idiler. Eğer peşin para ile satın alır ve satarlarsa, ve ortakları kooperatife sadık kalırsa, iflâs etmezlerdi. Kazanç dağıtılmayacak, fakat sermayeye eklenecekti. Öyleki, sermaye, her hafta yapılacak ilâvelerle, ve kârdan devamlı aktarmalarla artacaktı. Sermaye arttıkça, kooperatifin yapacağı işler de elbette çoğalacaktı. Ortakların istekleri sınırlı olacağından, sermayenin çoğalacağı ve istenilenin alınacağı zaman da gelecekti.

«Tek» kaldıkça, yeterli parayı toplamalarına imkân yoktu. Kooperatif halinde, kendi kendilerinin kullanacağı sermayeyi sağlamaları mümkün idi ve bu sermaye, tasarrufla ve birlik olmakta toplanabilirdi.

Bu suretle, bütün ortaklar kendi ortaklıkları içinde, kendi kendilerini istihdam etmiş olacaktır. Ve sonra, kendi emeklerinin bü-

tün ürünlerine sahip olacaklarından, sermayeleri de çabuk artacak, arazi satın alabilecekler ve kendi yiyecek maddelerini üretebilecekler, kendi evlerini yapabilecekler, kendi okullarını inşa edebilecekler, hasta ve yaşlı ortaklarına bakabilecekler ve ortakların çocuklarını, yedirecek, giydirecek ve eğitebileceklerdi. Ve ortakları da toplum içinde gelişeceklerdi (33).

İşçi sınıfının cehaletinden ileri gelen bu kötü durumların giderilebilmesi için **eğitim birinci derecede önemli** ve gerekli idi. «**Kooperatifçiliğe doğru ilk adım, kooperatifçiliği başarıya ulaştıracak ilk ve son adım, ellerinden gelen bütün imkânları ile bu cehaleti ortadan kaldırmaktır**» (34). Bilgi sahibi olmak, kooperatifçiliğin ilk ilkelerinden biri idi ve Kooperatifçiliğin uygulaması bizatihi eğitimsel idi. Fakat bunun için de bilgi gerekli idi. İnsanlar kendi sorunlarını tartışmak ve iyi bir yola koymak için toplandıkları zaman yeni usuller, yeni görüşler, yeni tasavvurlar öğrenirler. Kararlarını uygulamak imkânlarını ölçmek, kâr ve zarar etmek, ve insan karakteri hakkında bilgi sahibi olmak zorundadırlar. **Bütün kooperatifçiler, iş adamı olmak için bazı kapasiteleri olması gerekir. Ve belli bir seviyede bilgi sahibi olmadan da başarıya ulaşamazlar.**

Fiyat değişiklikleri, alıp sattıkları mallar hakkında bilgi elde etmek zorundadırlar. Ve sermaye yatırımlarına ve fabrika imalatına geçtiklerinde «**yüksek bilgi**» sahibi olmak zorunluğuna vardır.

Kezalik, iyi iş metodları öğrenmek ve uygulamak, yalnız peşin para ile satmak ve satın almak, hesapları doğru tutmak durumundadırlar da..

Dr. KING, **muhasebeden anlamayan bir ortağın kooperatifi denetleyemeyeceğine işaret ediyor.** Bu sebeple, hesapların dilinden anlamak ve onları okuyabilmek herhangi bir iş için gereklidir.

Kooperatifçiliğin iyi tarafı, fertlerin serbestçe biraraya gelmelerinden ve gönüllü olmalarından ileri gelmektedir. Dr. KING bu konuda diyor ki : «**Kooperatifçilik gönüllü bir harekettir. Ve**

(33) A. BONNER, a.g.e. sh. 24.

(34) «The first step towards co-operation and the first and last step to make it successful is to remove this ignorance by every means in their power». A. BONNER. a.g.e. sh. 25.

dünyadaki bütün güçler onu mecburi yapamaz. Ve ne de o, kendinden başka herhangi bir kuvvete bağlanması istenemez. Hükümetlerin müdahalesi, kooperatifçiliğin şevkini kırmaktan ve yolundan saptırmaktan başka bir işe yaramaz» (35).

Dr. KING, sınıf mücadelesine karşı idi. Kooperatifçilik toplumda bir «istikrar unsuru» = a stabilising element» olmalıydı. Ve bütün ihtilâl ve anlaşmazlık sebeplerini ortadan kaldırmalıydı. Fakirin zengine karşı, işçinin patrona karşı işbirliği yapması kooperatifçilik demek değildi. Kooperatifçilik «herkesin yaşama koşullarını düzeltmek için rasyonel bir uygulama» idi.

Dr. KING'in 28 sayı çıkan ve 1830 a kadar devam eden bu dergideki yazıları, ona kooperatifçilik tarihinde önemli bir yer kazandırmıştır.

İngiltere'de kooperatifçilik bir reform metodu olarak uygulanmadan önce, izah ve telkin ile yapılmıştır. Gerçekten, bu ülkede kooperatif düşüncenin gelişmesine, kooperatif hareketin erken yayılmasına, kooperatif yayınların, özellikle kooperatif basının yardımcı olduğu müşahade edilmektedir. Nitekim kooperatifçilik üzerine ilk teoriler yukarıda işaret edildiği veçhile 1828 - 1830 yıllarında Brighton'da Dr. W. KING tarafından yayınlanan CO-OPERATOR (=Kooperatifçi) adlı dergide ileri sürülmeğe başlanmıştır. (36). O devrin önemli kooperatifçilik gazetelerinden biri de CO-OPERATIVE MAGAZINE (1827) ile LANCASHIRE AND YORKSHIRE CO-OPERATIVE (1832) idi.

OWEN'den ayrılan yönler

Dr. KING, OWEN'den bazı önemli noktalardan ayrılır. OWEN, her türlü dinî kuruluşları yerdığı ve onlara karşı olduğu halde, KING kooperatifçiliğini açıkca Hıristiyanlık doktrinine dayandırmaktadır. İncillerin ruh ve ahlakının kooperatifçiliğin ruh ve ahlakı olduğunu iddia etmiştir. THE CO-OPERATOR, birinci sayısından son sayısına kadar Dr. KING'in fikirlerini yaymıştır. 26 ve 27 nci sayıları «İNCİL» ve «HIRİSTİYANLIK» üzerine idi. OWEN, aileyi yeriyordu. Oysa KING, aileyi toplumun temeli ve başlangıcı sayıyordu. OWEN bir hayaleci sosyalist idi. Çok ayrıntılı ideal bir

(35) A. BONNER, a.g.e. sh. 26.

(36) Desmond FLANAGAN, Britains Cooperative Press, Review of International Cooperation, no. 5, Eylül 1963, s. 264

toplumun plânını çiziyordu. KING ise, gelişimci hıristiyan sosyalist idi. Çalışan nüfusun mevcut koşullardan nasıl hareket edeceğini ve kooperatif teşebbüsün gelişmesi ile bir kooperatif topluma nasıl ulaşılacağını göstermiştir. KING, çalışan sınıfların kendi güçleri ile bunu yapabileceklerine inanıyordu. Sermaye toplayacak, gerekli bilgileri elde edecek ve pratik denemelerle kooperatiflerini yöneteceklerdi.

Çalışan sınıfların karakterleri teşekkül etmedikçe, OWEN'in onlara pek güveni yoktu. KING şöyle yazıyordu :

«Kooperatifçiliğin en büyük ve en yararlı çabası, insanın karakterini yaratmasıdır. Kooperatifçiliğin uygulaması, insanların dinsel ve moral karakterlerini islâh eder. Davanın nihaî amacı ve tamamlayıcı yönü de budur». (The Co-operator, No. 21) (37).

Modern kooperatifçiliğe geçiş

Bir sosyal ülküye inanmak ve bunun gerçekleşmesi için gösterilen çaba, kooperatif harekette dinamik bir düşüncenin itici gücü olmuştur.

Örgütlenmiş tüketiciler tarafından yöneltilen ve bilinçle hâkim olunan bir ekonomik sistem anlayışı, başlangıçta mevcut değildi. Ve daha sonraki bir devrede ortaya çıkmıştır. İtici güç, önce kendi ihtiyaçlarını kendi toprağında kendi çalışma gücünü örgütleyerek sağlayacak olan bir topluluk fikrinden gelmiştir.

KING'in **THE CO-OPERATOR**'u oldukça etkili oldu. Çalışan sınıfların dernek, birlik halinde bir araya toplanması, haftalık küçük meblâğlarla bunları finanse etmeleri ve demokratik yoldan yürütmeleri belirtiliyor ve onlara din ve aile hakkındaki görüşleri de kabul ettiriliyordu. 1828 yılı bitmeden KING'in dokuz **Trading Association**'ı vardı. 1829 sonunda bunların sayısı yüz olmuştu. **THE CO-OPERATOR**, 1830 da yayını kestigi zaman, Dr. KING, üçyüz **Association**'ın mevcut olduğunu ileri sürer.

Bu arada pek çok üretim kooperatifinin de kurulmuş olduğu belirtilir. «Çuha, ipek, yün ve yünden mamul eşya, ayakkabı, şapka, sofrta takım (çatal, bıçak) ev eşyası» yapan ve satan ortak-

(37) F. HALL - W.P. WATKINS a.g.e. sh. 59.
A. BONNER. a.g.e. sh. 27.

lıklardan bahsedilir. Bunlar, evlerinde çalışan bağımsız sanatkârlar tarafından kurulmuştur. Bu sanatkârlara iptidai madde temin ediyor ve onların mallarını satıyorlardı.

Evde çalışma ve küçük sanat metodları, bu tip kooperatiflerin kuruluşlarını kolaylaştırıyor ise de, tecrübe az idi. Çoğu kere, bu ortaklıklar piyasanın tika basa dolu olduğu, ya da grev, ya da lo-kavt olduğu ya da ondan sonraki devrede işsizlik dönemlerinde kuruluyordu. Onun için da ömürleri uzun olmuyordu.

Kooperatifçilik fikir ve usullerini yayan fazla sayıda kooperatif gazeteleri de mevcut idi. Bununla beraber, bunlar resmî organ değildi ve çok kere mahallî sürümleri vardı. Ve genellikle de fakir yazılı idiler.

Rochdale Öncesi Kooperatif Kongreleri

İngiltere'de ulusal bir kooperatif Hareketin doğuşuna doğru olan çabalar arasında Rochdale Öncesi devrede yapılmış olan kooperatifçilik Kongreleri de önem arzeder. Bu Kongreler şunlardır (38) :

Birinci	Manchester	Mayıs 26 - 28	1831	Başkan : E. Dixon
İkinci	Birmingham	Ekim 4 - 6	1831	» R. Owen
Üçüncü	Londra	Nisan 23 - Mayıs 1	1832	» R. Owen
Dördüncü	Liverpol	Ekim 1 - 6	1832	» T. Hirst
Beşinci	Huddersfield	Nisan 8 - 10	1833	» R. Owen
Altıncı	Londra	Ekim 7 - 12	1833	» R. Owen
Yedinci	Barnsley	Mart 31 -	1834	» R. Owen
Sekizinci	Halifax	Nisan 4	1835	» R. Owen
		Nisan 20 - 21		

Birinci Kongre 56 ortaklıktan gelen 3000 delege ile toplanmıştı. Amaç, «Kuzeybatı İngiltere Birleşik Kooperatif Ortaklığı» nı (The North West of England United Co-operative Company) kurmaktı. Kooperatif ortaklıklara her çeşit fabrika malı satacak bir toptancı mağaza —Liverpool'da— kurmak gaye idi. Ve «İngiltere'nin bu bölgesinde bütün kooperatifleri bir çatı altında toplamak, karşılıklı menfaatlarını korumak ve hayırhah işlere girişmek» idi.

1835 Nisanında Halifax'da toplanan kooperatifçilik Kongresi, Rochdale Öncesi Kongreler dizisinin sonuncusu olmuştur (39). Bununla beraber, R. OWEN, bundan sonra da kongreler düzenlemeye devam etmiştir.

Başarısızlık sebepleri

Pratik sonuçları bakımından Rochdale Öncesi Kooperatif Hareketi başarılı olamadı. Bu devrede kurulan kooperatiflerin hemen hepsi 1840 da ortadan kalkmıştır (40).

Rochdale öncesi kooperatif Hareketinin başarılı olamamasının çeşitli sebepleri vardır. Owen'ci hareketin 1835 - 1846 döneminde dahili nifaklar yüzünden başarılı olamamıştır. Bu nifakların çoğu, teolojik farklardan, Owen'in zayıf karakterinden —ki bu safhada artık yaşlanmıştı— geliyordu (41). Son kongresini 1835 de toplamış olan kooperatif Hareket, kısmen iç zayıflıktan ve kısmen de dış olayların etkisinden yıkılmıştır.

Kooperatiflerin dahili zaafiyeti ise, etkili bir yönetim eksikliğinden ileri geliyordu. Dr. KING'in tavsiyeleri tutulmamıştı. Kazanç dağıtılmıştı. Ve sermaye de toplanmamıştı. Veresiye satış yapılmış ve kooperatifler bu yüzden iflâs etmişlerdi. Hesaplar da düzgün tutulmuyordu.

Başarısızlığın dış sebepleri de vardı : Reform tasarısına karşı dayanma, fabrika mevzuatına karşı ayaklanma, yeni fakirler kanununa başkaldırma, ve genel oy hakkı için girişilen mücadeleler (chartist hareketler) vb...

(39) A. BONNER. a.g.e. sh. 37.

(40) A.M. CARR - SAUNDERS, P. Sargent FLORENCES, Robert PEERS. a.g.e. sh. 29.

(41) A. BONNER. a.g.e. sh. 39.

ROCHDALE HAKSEVER ÖNCÜLERİ KOOPERATİFİNİN KURULUŞU

«THE ROCHDALE SOCIETY OF EQUITABLE PIONEERS»

Rochdale'in genel görünümü

Lancashire ve Yorkshire hududunda bulunan Rochdale, İngiltere'de XIX yüzyılın birinci yarısında sanayi devriminin hem iyiliğini ve hem de kötülüğünü birlikte görmüş eski bir şehir idi. Fanila dokumacılığı asırlardan beri bu şehrin bir ticaret konusu olmuştu, fakat pek çok eldokuma işçisi zamanla giderek artan güçlü bir dokuma rekabeti ve özellikle Amerikan ihracat politikası karşısında kendini bulmuştu. Rochdale'in en önemli sanayiinden biri olan şapka imalatı çökmüştü. Diğer yandan, XVIII inci yüzyılın son on yılı içinde kurulan pamuklu sanayii gelişiyor, ve dolayısıyla maden kömürü çıkarımı ve makina yapımı da ilerliyordu. Yeni fabrikalar ve kömür ocakları çok işçi çekiyordu. Bu işçilerin çoğunluğu İrlandalı idiler. Bu durum, eltezgahlarında çalışanların memnuniyetsizliğini arttırıyordu. Bu memnuniyetsizlikler, sık sık vuku bulan ve şiddet hareketlerine kadar varan ve sonunda askerî müdahaleye yol açan grevlerle tezahür ediyordu. Örneğin, 1808 grevinde şehre binikiyüz kadar Halifax'lı gönüllü getirilmişti. Bu durum, 1846 ya kadar, devam etti. 1829 da patlak veren bir başka grevde, karışıklıklar son noktasına varmıştı. Grev, asker ve atlarla bastırılmıştı. Fakat liderlerden birisi, hayat boyunca sürgün cezası yemiş, bazıları hapsolmuştu. Eldokuma işçileri genellikle ortadan kalkmışlardı (42).

Yün ve pamuk sanayii Yorkshire'in batı yakası ile Lancashire'in güney doğu çevresinde sıralanmıştı. Her iki bölge de karışıklıklara ve çeşitli hareketlere sahne olmuştu.

İlk kooperatif çabalar

Bu karışıklıklar ortasında kooperatif kurmaya da teşebbüs edilmiştir. Altmış fanila dokuma işçisi 1830 da «**The Rochdale Friendly Co-operative Society**» adı altında bir kooperatif kurmuşlardı (43). Kooperatif, küçük bir kitaplığa sahip olacak, 1831 Birmingham Kongresine bir delegasyon gönderecekti.

(42) A. BONNER. a.g.e. sh. 41.

(43) A. BONNER. a.g.e. sh. 42

Muhtemelen bu ilk cüretkâr teşebbüsten, 1833 de bir satış mağazasını açan kooperatif kurulmuştur. Dükkân kurbağa sokağında (Toad Lane) 15 No. da idi. Burası, Rochdale Öncülerin kendi dükkânlarını açtıkları yerden biraz aşağıda bulunuyordu. Ve mağaza 1835 e kadar faaliyetine devam etti ve pek çok kooperatifin veresiye satış yapması yüzünden uğradığı akıbete uğradı. Bu kooperatifin ortakları arasında sonradan Öncülerle birleşecek olan Charles HOWART, James STANDRING ve John ASPDEN vardı (44).

Bu başarısızlığa rağmen, Owenist bir küçük grup, imanlarını kaybetmemişti. Toplantılar yapmaya devam ediyorlardı. Çok kere, James SMITHIES'in evinde buluşuyor ve Owen'ci hareket ile ilişkilerini devam ettiriyorlardı. Rochdale yalnız bir şube (24 no. lu) tesis etmekle kalmamış, fakat 1838 Nisanında Yorkhire Street'te «THE NEW SOCIAL INSTITUTION» kurmuştur ki, burası, gelecek yıllarda, Owen'cilerin şehirdeki bir faaliyet merkezi ve Rochdale Öncülerinin ilk karargahı ve doğum yeri olacaktır (45).

Kuruluştan önceki yıllar

Modern kooperatifçilik ıstıraptan doğdu. «History of the Rochdale Pioneers» (Bölüm XII) adlı eserinde HOLYOAKE, 1840'larda Rochdale şartlarını şöyle tasvir ediyor :

«Resmî Makamlar, Rochdale'in akıl almaz derecede berbat şartlarına karşı kayıtsızdılar. Rochdale'in Sharman CRAWFORD adında bir Parlamento üyesi, 20 Eylül 1841 de Avam Kamarasında Rochdale'de haftada 6 peni ile yaşayan 136 kişinin, 10 peni ile geçinen 200 kişinin, 1 Sterlin ile yaşayan 508 kişinin, 1 Sterlin ve 6 peni ile geçinen 855 kişinin ve haftada 1 Sterlin ve 10 peni ile yaşayan 1.500 kişinin bulunduğunu söylüyordu. Bunlardan ancak 5 - 6 kişinin battaniyesi olduğundan, 85 ailenin hiç battaniyesi olmadığından, 46 ailenin de üzerine alacak hiç bir şeyi bulunmadığından ve saman yataklarda yattığından» bahsediyordu (46).

Rochdale'li işçilerin bu durumlarının kendiliğinden düzenleneceği yoktu. Ne yapmalı idiler? Bazıları onlar için tek çözüm yolunun greve gitmek olduğunu söylüyordu. Fakat grevler başarılı ol-

(44) A. BONNER a.g.e. sh. 42.

(45) A. BONNER a.g.e. sh. 44.

(46) F. HALL - W.P. WATKINS, a.g.e. sh. 83.

mamıştı. Grevde oldukları ve çalışmadıkları zaman yiyecek satın almaları için bir fon teşkil edecek yeterli paraya sahip değillerdi. Bu sıkıntılı durumdan kurtulmalarını sağlayacak bir başka plân üzerinde düşünmek gerekiyordu. 1843 de, bir pazar günü öğleden sonra, Rochdale'de **Chartist Reading Room**'da, çalışan kimselerden bir grup, durumlarını görüşmek üzere toplanmıştı. **Charles HOWARTH** adlı biri, bir teklifi olduğunu söyledi. Her biri haftada iki peni neden tasarruf etmesinler ve kendilerine ait olacak küçük bir dükkânı açmak için bu parayı neden kullanmasınları? Dükkân kooperatif biçiminde hepsinin malı olacaktı. Ve yiyecek maddelerini toptan fiyata alacakları için, onlara daha ucuz gelecekti. Bu da ücretlerinde ufak bir artış demektir.

Birisi «Bu yeni bir fikir değil ki» dedi. «Kooperatif kurmak isteyenler bunu daha önce denemişler ve başarı kazanamamışlardır».

Bunda gerçek payı fazla idi. Filhakika ilk kooperatif mağaza 1769 da Fenwick'te (İskoçya) bir kaç işçi tarafından kurulmuştu. Diğerleri de XVIII inci yüzyılın sonlarına doğru, çeşitli şehirlerde faaliyete geçmiştir. Ve 1830 yılı dolaylarında yaklaşık olarak 400 kooperatif ortaklık mevcut idi. Bu kooperatiflerin hepsi iflâs etmişti, zira halk, kooperatiflere giden doğru yolu bulamamıştı. **Charles HOWARTH**, «bu kooperatiflerin neden çabuk yıkıldıklarını biliyorum» diyordu. «Fakat biz dükkânımızı bir başka yoldan yürüteceğiz ve bizim kooperatifimiz yıkılmayacaktır» (47).

Charles HOWARTH düşündüklerini açıklamaya başlamıştı : «Eski kooperatifler iflâs etmişlerdi, zira kredi ile mal satıyorlardı. Borçluların bazıları borçlarını ödeyememişlerdi. Ve kooperatif de toptancıdan aldığı malların karşılığını veremez duruma gelmişti. Toptancıdan mal alamayınca da kooperatifi kapatmk gerekmişti».

Charles HOWARTH «biz bu güçlüğün üstesinden geleceğiz» diyordu. «Her ortağın malını peşin almak zorunluluğunu ilke olarak koyacağız. Toptancıdan mal satınalmak için elimizde her zaman para bulunacaktır. Getireceğimiz bir başka iyi kaide daha var : Yıl sonunda işletme fazlalarını ortaklar arasında böleceğiz, fakat bunu eşit olarak yapmayacağız. Kooperatiften en çok mal alan, kârın en büyük kısmını alacaktır. Bu, satın almalar üzerinden bir dağıtım olacaktır».

(47) Hebe SPAULL and D.H.KAY, The Co-operative Movement at Home and Abroad, Londra, 1947, sh. 18.

Bu açıklamaları dinleyen bir işçi birden elini dizine vurarak «tamam» diye bağırır. «Herşey halloldu. Neden fazla ödüyorsunuz, neden pahalı alıyoruz. Karım bunu beğenecek işte» (48).

Gerçekten toplantıda bulunan herkes —aşağı yukarı yirmi sekiz kişi idiler— «bunu beğenmişti». Ve herbirinin tasarrufu bir Sterlin oluncaya kadar haftada iki peni bir kenara koymağa karar verdiler. Bir Sterlin tasarruf olunca, bununla bir dükkânı açabileceklerine inanıyorlardı. Fakat bu dükkânı açabilmek için bu paraya ne zaman kavuşabileceklerdi? O kadar fakir idiler ki, haftada iki peni tasarruf etmek onlar için kolay bir iş değildi.

Bu iki peni'den ibaret aidatı toplamak için üç işçi ayrılmıştı. Her birine bir mahalle verildi. O devirde zimmet suçunu cezalandıran bir kanun olmamasına rağmen, topladıkları paraların bir kuruşuna bile el sürmediler (49).

Bu ufak aidatı toplamak için, çamurlu ve bozuk yollarda, aylarca kilometrelerce gidip geldiler. Birgün kendileri ve çocukları için bir işe yarar umudiyle büyük bir irade, kuvvet ve cesareti gösterdiler.

Kısa zaman içinde öyle bir noktaya geldiler ve güvenleri o derece büyük oldu ki, ortaklık paylarını kısa zamanda ödemek ve işe koyulmak için aidatlarını haftada üç peniye çıkardılar. Herbiri kendi fikir ve projelerini arkadaşlarına açıyor, ve sonra tartışıyorlardı. Nihayet, gelecek için bir hareket plânı hazırlıyorlardı. Bu plân sonradan, bir çok kooperatif tarafından benimsenecektir.

İŞE BAŞLAMA

Kooperatif faaliyete geçmeden önce, pek çok yönetim kurulu ve genel kurul toplantısı yapmış ve yeni ortaklar kaydetmiştir.

Rochdale Öncüleri Kooperatifinin ilk normal genel kurul toplantısı 11 Ağustos 1844 pazar günü yapılmıştır. Miles Ashworth başkan seçilmiştir. Ashworth bir dokuma işçisi idi. Bir işçinin kooperatif başkanlığına seçilmiş olması, işçiler arasında memnuniyet uyandırmıştır. Müteakip üçüncü üç aylık toplantıda yerine

(48) H. SPAULL - D.H. KAY, a.g.e. sh. 20.

(49) Isa NICOLSON, İngiliz çocukları arasında çok yaygın olan «kooperatifçiliğin şafağında» adlı kitabın yazarı. Anthologie Coopérative sh. 15-19.

Charles Howart getirilmiştir (50).

Bu ilk toplantıda yapılan görev bölümü şöyledir : Miles Ashworth Başkan; John Holt Veznedar, James Daly sekreter; James Tweedale, James Smithies, James Holt, James Bamford, William Taylor Yönetim Kurulu üyesi; Charles Howarth, George Ashworth, William Mallalieu mutemet, John Bent ve Joseph Smith denetçi, James Wilkinson, Charles Barnish, George Healy, John Garside, John Lord hâkem.

15 Ağustos 1844 perşembe günü yapılan İkinci toplantıda «ortaklığın 15 Ağustos 1844 tarihinde kurulduğu» tespit edilmiş (51) ve Kooperatifin Anasözleşmesi aynı tarihte tescil edilmiştir.

Bununla beraber, ortaklık işe başlamadan önce yapılacak çok şey vardı. Sermaye toplanacaktı. Bu para, haftalık ödemelerle temin edilecekti. İşçiler Derneğinden (Weavers' Association) 6 Sterlinlik istikraz yapılarak işe başladıkları zaman yaklaşık olarak 28 Sterlin toplanmıştı.

Anasözleşme her ortağın katılma payları için haftada taksitle 3 penny ödenmesini öngörüyordu. Üç ay borcunu ödemeyenler, altı penny para cezası ödeyecekti. Eğer ortak altı ay borcunu ödemezse, ortaklıktan çıkarılacaktı. Hiç bir ortak, elli paydan fazlasına sahip olamayacaktı.

29 Ağustosunda yapılan bir toplantıda daha süratli sermaye toplamak için, ortaklık faaliyete geçtikten sonra, ilk oniki ay için yapılan işlemlerden hiç bir faiz, ya da kâr verilmeyecekti, fakat «ilâve pay teşkili için herkesin tevdiatına eklenecekti».

İşe yarayabilir bir kaç dükkânı inceleyen yönetim kurulu, 25 Kasımda nihayet Kurbağa Sokağında (Toade Lane'de), 31 numarada, bir eşya deposunun zemin katını yıllığı 10 Sterlinden 3 yıl için kiralamıştı. Gerekli değişiklikler yapıldıktan ve basit bir tesis kurulduktan sonra, malzeme satın almak için, küçük bir sermaye kalmıştı.

16 Aralıkta yönetim kurulu, William COOPER'i veznedar ve Samuel ASHWORTH'u da satış memuru tayin etmiştir. Dört gün önce de Kurul, kooperatifin stokları için gerekli yiyecek maddele-

(50) A. BONNER. a.g.e. sh. 49.

(51) T. HALL - W.P. Watkins a.g.e. sh. 84.

A. BONNER. a.g.e. sh. 49.

rini almakla iki üyesini daha (**David BROOKS** ve **John HOLT**) görevli kılmıştı.

Kooperatif işe 28 libre (52) tereyağı, 56 libre şeker, 6 cwt (53) un, bir çuval yulaf ve bir kaç don yağından mum.. ile başlamıştır. Bütün bu malzemenin maliyeti 16 Sterlin ve 11 Shilling ve 11 penny idi.

Bu ilk malzeme stoku ne miktar ve ne de mahiyet itibariyle spekülatif değildi. Bu, bakkaliye üzerine satış yapmakta ve sattıklarının toptancıdan satın almakta hiç bir tecrübeleri olmayan insanlar için iyi bir şey idi.

Dükân 21 Aralık 1844 de açıldı. Üç ay süre ile, yalnız cumartesi ve pazartesi akşamları açık tutuldu. Fakat, 1845 martında salı hariç, haftanın her günü akşamları açık olmuştur. Bu da kooperatifin gelişmesinin bir işareti olmuştur.

Bununla beraber, gelişme çok ağır olmuştur. Birinci faaliyet yılının sonunda kooperatifin ortaklar sayısı 74 e çıkmıştır. 710 Sterlinlik satış yapılmış ve sermaye 181 Sterline yükselmiştir. Sağlanan kazanç ise, 22 Sterlin olmuştur.

Kooperatifin açılışı

Nihayet, bir kaç zaman sonra, dükkânlarını açmak için yeterli paraya sahip olduklarına kanaat getirdiler. Aralarında yaklaşık olarak **yirmisekiz İngiliz Lirası** toplamışlardı, başka bir deyimle herbirinin dükkânda bir Sterlinlik bir payı olacaktı.

İngiliz Kooperatif Tarihçisi **HOLYOAKE**, 1844 yılı 21 aralık günü Rochdale kasabasının Kurbağa Sokağında (Toade Lane'de), kooperatifin açılışını şöyle anlatıyor :

«1844 de, Toade Lane Rochdale'de cazibeli bir sokak değildi. İsminin ona hiç zararı yoktu. Toade Lane'de bir dükkânın zemin katı kooperatifin açılışı için seçildi.

«Lancastre Kontluğunun mağazaları o zamanlar, sonradan kazandıkları dikkate değer önemi haiz değillerdi. Sözünü ettiğimiz zemin katı, senede 10 Sterlin karşılığı tutulmuştu...

(52) Libre 352 gramlık bir vezin ölçüsüdür.

(53) 1 Cwt yüzoniki libre (takriben 50 kilo)dur.

«Ümitleri kıran bir kış gecesi, yılın en uzun 21 Aralık 1844 gecesi, kooperatifçilik tarihinin sonradan unutulmayacak bir gecesi, yeni mağazanın önünde küçük bir kalabalık bekleyiyordu. «Meteliksiz dokumacıların» bu akşam dükkânlarını açacakları haberi şehrin tacirleri arasında yayılmıştı. Ve şimdi meraklı gözler, düşmanın ortaya çıkışını görmek için Toade Lane'e doğru çevriliyordu, fakat tarihsel üne sahip bazı mücadele adamları gibi yeni düşmanlar da görünmekten utanır gibiydiler.

«Şüphesiz ki, kalabalık içinde dolaplar çevirmeğe hazır çeteler mevcuttu. Bunlar bilhassa, iplik fabrikalarında istihdam edilen 10 ile 15 yaşlarındaki oğlan çocuklar «doffers» idiler.

«Bir kaç kooperatifçi mağazanın açılışında hazır bulunmak için gizlice toplanmışlar ve mağazanın arka tarafında sefil bir odada, Parlemononun mahzenlerindeki suikastçılar gibi, ayakta duruyorlar ve pencere kapaklarını kimin kaldırmaya ve mütevazı malları dağıtmaya cüret edebileceğini birbirlerine soruyorlardı.

«Eh, haydi sen git», «Hayır, sen, neden sen açmıyorsun?» diyerek birbirlerini öne sürüyorlardı.

«Birisi kepenkleri kaldırmak istemiyor, diğeri dükkânın içinde görünmekten çekiniyordu. Bununla beraber, açılışı geri bırakmak çok geç idi. Nihayet aralarından biri, cesur olanı «ne diyecekler» den hiç endişe duymadan, pencerelere koştu ve bir kaç saniyede Kurbğa Sokagını gürültüye boğdu» (54).

Dışarıda bekleyenlerin nasıl debelendiklerini tasavvur edebiliyor musunuz? Sokağın köşesinden gözetliyorlar, yüzlerini ekşitiyorlar, pencerelerden bakıyorlar, kapının önünde dans ediyor ve parende atıyorlar, keskin çığlıklar çıkarıyorlardı. Bir çok kadın mağazaya girdiler ve orada bulunması imkânsız olduğunu bildikleri bazı şeyler istediler. Çünkü bunların niyeti mağazanın içini görmek, ne gibi mallar satılıyor, sokakta bekleyenlere anlatmak ve boş vitrinlere ve az mala gülmek idi. Nihayet kalabalık dağılmıştı, ve herkes mağazanın haftayı bile dolduramayacağına ağız birliği etmişti» (55).

(54) HOLYOAKE, *Historie des Equitables Pionniers de Rochdale*, Mme Vve Godin tercümesi, Paris, F.N.C.1923.4.başı Gaston DEFOSSE, *La Coop. de consommation*, sh. 15.

(55) ISA NICOLSON, a.g.e. sh. 18.

Cesur Öncüler, küçük sandallarını kooperatifçilik denizine at- tıkları zaman, onlar için hava çok güzel değildi. Herşeyin aleyhle- rine olduğu düşünülürse, bu teşebbüsün anlamı daha iyi anlaşılır.

Gerçekte mağazalarının çekici hiç bir tarafı yoktu. Malları satın aldıkları tacirlerin cazip mağazaları vardı. Kurbağa Sokağı- nın küçük fakir dükkânından çok daha zengin idiler. Örneğin, ka- labalık bir aileye bakan ve boş vakti olmayan **bayan Ashworth** için evi ile kooperatif arasındaki yolda, vitrinleri ihtiyacı olduğu her şeyle dolu olan dükkânların önünden geçip bir, ya da iki kilometre yol yürümek ve sonra «**bugün peynir satmadıklarını**», «**yarın, ya da öbür gün bir ya da iki çuval un alacaklarını sandıklarını**» öğren- mek hiç de kolay bir iş değildi (56).

Sonra, o kadar az imkânları vardı ki, aynı anda çok az mal alabiliyorlardı. Bu da onları diğer tacirlerden daha yüksek fiyatla satmağa zorluyordu. Bununla beraber, «**meşhur yirmisekizlerin**» yiğit kadınları, ve kooperatife giren diğer kadınlar, sarsılmaz bir imanla mağazalarına bağlanmışlardı. Çabalarının karşılıksız kal- mayacağına inanmışlardı. Geceleri gelecek iyi günlerin rüyasını gö- rüyorlardı. Ve gündüzleri o günlere yaklaşmak için çalışıyorlardı. Çocuklarına da müşterek davaya bağlı olmalarını öğretmişlerdi.

Dokumacılar kurdukları teşebbüslerine «**Rochdale Equitable Pioneers Society**» = **Rochdale Haksever Öncüleri** adını verdiler (57).

Kooperatifin açılışından sonra bir kaç ay, tenkitler devam etti, herkes kooperatifin gerçekten başarılı olup olmadığını soru- yordu. Fakat 1845 yılı sona erdiğinde, kooperatifin başarısı açıkca belli olmuştu. Rochdale halkı, öncülerin ve ailelerinin kooperatiften aldıkları risturnlarla yeni elbiseler satın aldıklarını görünce, koo- peratifle ilgilenmeğe başlamışlardır.

(56) Toplanan Para ile fazla bir şey satın alamıyacaklarından yalnız yu- laf, un, şeker, tereyağ ve mum satışı ile işe başlamışlardır.

(57) «**Pionnier**,» ya da «**Pioneer**» kelimesi, aslında askerî bir eski deyim olup, «kazmacı asker», kazma ile yol açan, yol gösteren asker anlamı- na gelir. Mecazi manasında «**rehber**», «**öncü**» demektir. Dikkat edilir- se, ortakların seçmiş oldukları isimde «**Co-operative = Kooperatif**» kelimesi yoktur. «**Society = Ortaklık**» deyimî vardır. Bu durum tuhaf karşılanmıştır. BK, **Desmond FLANAGAN**, aynı yazı. sh. 17.

1851 de Kooperatif tezgahlarla bütün gün açık kalmağa başladı. Ve Rochdale'ın dışında diğer şehirlerde de aynı modelde yeni kooperatifler kurulmağa başladı. Rochdale kooperatifinin şimdi ortak sayısı 74'e çıkmıştı. Haftalık satışları 7 Sterlinden 30 Sterline yükselmişti. 1851 yılı işletme fazlası 22 Sterlin idi (58).

ROCHDALE ÖNCÜLERİ KOOPERATİFİNİ KAÇ KİŞİ KURDU?

Rochdale Kooperatifinin kuruluşu ile kaç kişinin ilgilenmiş bulunduğu yani «Öncülerin kimler» olduğu hususu, tarihçilerin bugün ve gelecekte uğraşacakları gibi görünen bir bilmece konusudur. Kooperatifçilik tarihinin en ünlü tarihçisi HOLYOAKE'ın, yirmi sekiz üzerinde durduğu (59) ve hatta bu sayıyı «Holyoake'ın meşhur ettiği» (60) belirtilmektedir. Meşhur Charles GIDE'de 28 üzerinde durmakta (61) ve Öncüleri «28 havari» olarak takdim etmektedir (62).

(58) H. SPAULL - D.H. Kay a.g.e. sh. 22.

(59) Desmond FLANAGAN, *the Co-operative Movement's first 100 years*, Londra, 1844 - 1944. sh. 17.

(60) F. HALL - W.P. WATKINS, a.g.e. sh. 84. dipnotu.

(61) «Rochdale Öncülerinin hayranlık uyandırdıkları husus, onların hareketin müjdecileri olduklarından değil - onlardan önce başkaları kooperatif hareketin habercileri olmuşlardır - bu 28 dokumacının, her çeşit tüketim kooperatifinin yarı-resmî bir anayasası olan anasözleşmelerini kaleme alduran takdire şayan duygudur.» Aux Pionniers de Rochdale, Charles GIDE, *Le Coopératisme, Paris, 1929.* sh. 208.

(62) Kooperatifçiliğin 100 üncü yılını 1927 de kutlayan ve dolayısıyla kooperatif Hareketi 1844 Rochdale Öncülerinden evvel başlatan Ch. GIDE, Öncülerin tarihsel dükkanlarının 1931 yılında restore edilerek «Kooperatifçilik Müzesi» haline getirilmesi vesilesiyle, aynı yılın 28 Mart tarihli, Fransızların en yüksek baskılı (halen, 1,5 milyon) kooperatifçilik gazetesi LE COOPERATEUR DE FRANCE'da şunları yazıyordu: «Her dinin kendi efsanesi, kendi azizleri ve kendi Hacıları vardır. Onlardan vazgeçemez. Kooperatifçiliğin de kendi efsanesi, kendi azizleri ve kendi hacıları vardır, çünkü o bir dindir. Kooperatifçiliğin balığı değil, fakat dokumacı olan 28 havarisi vardır. Kooperatifçiliğin Noel arifesinde dünyaya geldiği beşik Toad Lane'de (=Kurban Sokağı)dır, Burası şimdi müze olmaktadır. Orada kutsal emanetler sergilenecektir. Roma'ya gidenlerden çok daha fazla sayıda, çeşitli ülkelerden gelecek uzun kuyruklar teşkil edecek hacı adayları, işçilerin bu en büyük eserinin hatırasını anmak için diz çökecektir. Ve bu, gelecek on yıl içinde kutlanacak muzaffer yıl dönümüne bir hazırlık olacaktır Eğer bir ikinci hayat mevcut ise, ben de bu hayatta var olacağım.»

Fakat, daha yeni araştırmalar, daha değişik rakamlar vermektedir. Bu araştırmalar, ikinci derecede bazı noktalarda **HOLYOAKE**'ın hikâyesini düzeltmişlerdir. Örneğin, böylece anlaşılmıştır ki, 11 Ağustos 1844 tarihinde kurucu meclislerini teşkil ettikten sonra Rochdale'ın «28 dokumacısı» aslında **34 kişi** idiler. Bunlar arasında dokumacılar çoğunlukta olmakta beraber, diğer mesleklerle mensup olanlar da vardı; bir terzi, bir abonoscü, bir marangoz, bir ayakkabıcı, bir şapkacı, bir matbaacı ve hatta bir küçük fabrikacı (63).

A Century of Co-operation'ın yazarı G.D.H. COLE'ın bu husustaki nihaî listesinde de «**otuzdört**» isim vardır. Fakat buna ortak olmayan dört hâkim (arbitrator) dahildir. Bu isimlerin onbeş tanesi Owen'ci sosyalistler idi. Ezcümle : George ASHWORTH, John BENT, John COLLIER, William COOPER, James DALY, William MALLALIEU, James SMITHIES, James SMITH, William TAYLOR, Charles HOWARTH, James TWEEDALE gibi faal liderler vardı. Yalnız On kişi dokumacı idi. Bunların çoğu iyi kazanan, bazısı kendi hesabına işgören ustalar idiler. İyi bir sosyal düzen ideali bu insanları büyülemişti. Ve fakat işsizlikten ve düşük ücretten ıstırap çeken diğerlerinin hiç bir şeyden etkilenmedikleri ve fakat yalnız kendi acılarından uygulandıklarını belirtmek yanlış olur. Öncülerin yeni ve daha iyi bir sosyal düzene giden yolu göstermek amacıyla işe koyulmuş olduklarını unutmaya doğru bazan bir eğilim görülmektedir. Bu ideal olmadan, kooperatif hiç bir vakit kurulamazdı. İlk yılların güçlüğü olmadan başarı kazanılamazdı. Diğer kooperatiflere yardım etmek ve onları teşvik etmek çabaları olmazdı ve ulusal örgütlenmeyi yaratan gelişme düşünülemezdi. Kısacası ideal olmadan, kooperatif Hareket doğmazdı (64).

Başlangıçta Hareket ile ilgili kişilerin sayısının **en az kırkyedi** olduğunu söyleyenler de vardır (65).

Holyoake'ın meşhur ettiği sayının «**yetersizliği**» üzerinde duranlar ve «**bunun kooperatifin tescil edildiği zamanki rakam**» oldu-

(63) DR. G. FAUQUET, «Les équitables Pionniers et leurs leaders, a.g.e. sh. 144 - 146.

(64) A. BONNER, a.g.e. sh. 45.

(65) Desmond. FLANAGAN, a.g.e. sh. 17.

ğunu belirtenler de olmuştur (66). Hatta bu ilk kooperatifçiler arasında bir de **kadın** bulunduğu yolundaki fikri ihtiyatla kabul etmek gerektiğini açıklayanlara rastlanmıştır (67).

«Öncüler arasında yaşlı kimse yoktu. Çoğu, yirmisinde ve otuzunda idiler. İki de onüç ile 19 yaşlarında idiler. Hiç birisi 30 yaşına varmamıştı. Halkın inancının tersine, bütün Öncüler fanila dokumacısı değillerdi. Onlar, çeşitli iş kollarına mensup idiler.

Görülüyor ki, Rochdale Haksever Öncüleri'nin 1844 yılında bir tüketim kooperatifi kurmak üzere harekete geçtikleri zaman kaç kişi oldukları yolunda kesin bir görüş mevcut değildir. Öncülerin sayısı 28 ile 47 arasında değişiklik göstermektedir. Bu belki de, Hareketi vücuda getirenlerin sayısından ziyade, ortaya koydukları ilkelerin kısa zamanda tutulup yayılmasına önem verilmesinden ileri gelmektedir. Bununla beraber, bugün, genel olarak kabul edilen rakam 28'dir.

(arkası var)

(66) F. HALL - W.P. WATKINS. a.g.e. sh. 84.

(67) Desmond, FLANAGAN, a.g.e. sh. 17.

KOOPERATİFLERİN İDARİ YARDIM, TEKNİK YARDIM VE KREDİ KONULARINDAKİ İHTİYAÇLARI (*)

Ümit ÖZSOY

Ziraat Yüksek Mühendisi

I — GİRİŞ

Bilindiği üzere kooperatifçilik, sosyal yönleri yanında temeli ekonomik olan bir harekettir ve kooperatif ulaşılmak istenilen ekonomik teşebbüsün başarıya ulaşması için araç olarak kullanılır.

Hal böyle olunca nerede bir kooperatif mevcut ise orada girişilen teşebbüsün gerçekleştirilebilmesi için mutlaka bir takım ihtiyaçların mevcudiyeti ve karşılanması gereği söz konusudur.

Ekonomik her girişimde akla ilk gelen unsurlar olarak sırayla, araştırma etüd-plânlama-finansman ve işi yürütecek organizasyon vazgeçilemeyen ihtiyaçlardır. Eğer teşebbüs teknik bir yatırım maliyetinde ise yukardaki ihtiyaçlar yanında teknik problemlerin çözümlenmesi de ayrıca büyük önem kazanmaktadır.

Dünyada mevcut bütün kooperatifler gayelerini gerçekleştirebilmek için bu ihtiyaçlarını karşılamak zorundadırlar. Ancak önemli olan husus bu ihtiyaçların nasıl ve hangi kaynaklardan karşılanabildiği meselesidir.

Bu suali cevaplandırabilmek için evvela meselenin genelliği içerisinde Devlet-Kooperatif ilişkilerinin kısaca incelenmesinde fayda görmekteyiz. Zira dünyanın her tarafında kullanılan bir araç olan kooperatifin kurulması, işleyiş şekli ve

(*) 12 Ocak 1973 tarihinde Türk Kooperatifçilik Kurumunda verilen Konferans.

ihtiyaçlarının temini gibi hususlar kooperatiflerin Devletle olan ilişkilerinin şekli ile çok sıkı olarak bağlantılı bulunmaktadır.

Kooperatifçiliğin çok geniş olan kapsamı dolayısıyla Devlet-Kooperatif ilişkilerinde de değişik karakterlerde ve pek çok sayıda faktörün rol oynadığı bir gerçektir. Ancak burada konuyu dağıtmamak için bu faktörleri basite icra ederek kooperatifçilik literatüründe klâsikleşmiş bulunan en önemli ikisi üzerinde durmak istiyoruz.

Kooperatiflerin şekillenmesinde, idare tarzında ve girişilen ekonomik faaliyetin işleyişinde bariz farklılıklar yaratan bu iki faktör, Devletin idare şekli ve memleketin sosyo-ekonomik yapısının gelişme durumudur.

Yine meseleyi basitleştirmek için bu iki ana faktörün tesir derecelerinin aynı oranda etki yaptığı varsayımından gidilecek olursa ortaya çıkan şema da, bir taraftan Devlet idaresinde totaliter idare tarzından demokratik idare tarzına gidildikçe, diğer taraftan memleketin sosyo-ekonomik yapısı geliştikçe, kooperatiflerin Devletle olan ilişkilerinde aradaki mesafenin açıldığı, mahiyetlerinde farklılıklar meydana geldiği görülmekte, başka bir ifade ile kooperatiflerin sosyal ve ekonomik yönden daha bağımsız hale geldikleri müşahade edilmektedir.

Aksi takdirde, kooperatiflerin idaresi ve işleyişi bu iki faktörün tesiri altında büyük nisbette sınırlanmaktadır.

Filhakika, totaliter idarelerde, kooperatif aracın kullanılması için Devlet kendisi harekete geçmekte, örgütü kurmakta ve idaresinde sorumluluğu üzerine almaktadır.

Kooperatifin idaresinde Devletin rolü demokratik idare tarzına doğru gidişte gitgide azalmakta ve gelişmiş demokrasilerde kooperatif örgütün kurulması tamamen tabandan gelen ihtiyaçtan doğduğu gibi kooperatif ve işleyişinde de tamamen kendi inisiyatif ile hareket etmektedir. Burada Devlet-Kooperatif ilişkilerinin mahiyetinde de bir değişme olmakta ve bizatihi idare etmek kavramının yerine kooperatifin kurulmasında idaresinde ve diğer ihtiyaçlarında teşvik ve yardım fikri hakim olmaktadır.

Memleketin sosyo-ekonomik yapısının gelişme durumu da aynı mekanizma içerisinde etki yapmaktadır. Az gelişmiş eko-

nomilerde kooperatif teşebbüsün gelişebilmesi gerekli teknik ve ekonomik olanakları Devletin temin edebilmesi ile büyük ölçüde bağımlıdır. Gelişmiş ekonomilerde işe kooperatiflerin Devlete muhtaç kalmadan bu ihtiyaçlarını kendisi veya üst organizasyonları yoluyla karşılamakta ve bu yönden Devlete olan mesafesi açılmaktadır. İlişkilerin mahiyeti bakımından da ekonominin gelişmesi nisbetinde Devletin mali ve teknik ihtiyaçları bizatihi temin etmesi mecburiyeti yerine yol gösterici ve destekleyici bir hizmet şeklinin ağırlık kazanması gösterilebilir.

Daha evvel belirtildiği gibi meseleyi basitleştirmek için sadece iki ana faktör ele alınmış ve tesir dereceleri aynı kabul edilmişti. Bu faktörlerin tesir derecelerinin farklı olması halinde, şemada kooperatiflerin durumu ağır basan faktöre doğru yaklaşan kanatlardan oluşmuş bir yelpaze halinde dağılmaktadır.

Türkiye'deki Tarımsal Kooperatiflerin idari, teknik ve mali yardım ihtiyaçlarını belirtebilmek bakımından acaba memleketimizdeki kooperatiflerin bu yelpaze içerisindeki yerleri nedir?

Bilindiği üzere, Memleketimizde Cumhuriyet İdaresi 1923 yılında kurulmuş ve geçen 50 yıl zarfında demokrasi temel alınarak demokratik idare tarzı hızlı bir gelişme göstermiştir. Ancak ekonomimiz yönünden vaki gelişmenin henüz arzu edilen seviyeye ulaşmamış olduğu bir gerçektir. Türkiye halen az gelişmiş bir ekonomik yapıdan gelişmiş çağdaş ekonomilerin düzeyine ulaşmanın çabası içindedir.

Bu durum muvacehesinde Türkiye'de Devlet - Kooperatif ilişkileri yönünden ana politikaların aşağıdaki şekilde olması icabetmektedir.

1 — Kooperatiflerin kuruluşu tabandan gelen bir istekle kendiliğinden olmalı, idare ve teşebbüslerinde kooperatifçilik ilkelerine uygun olarak hür bulunmalı, Devlet kooperatif idaresinde bizatihi sorumluluk alan bir tutum içerisinde değil, hür kooperatif idaresini bizzat kooperatiflere ve üst örgütlerine devrederek geliştirecek bir anlayış içerisinde teşvik edici ve eğitici hizmetler götüren bir koruyucu olarak rol oynamalıdır.

2 — Az gelişmişlikten gelişmiş bir ekonomik düzeye varacak yolun ortasında bulunan Türkiye'de Devlet hızlı gelişmenin ana problemlerini teşkil eden sermaye terakümü ve teknoloji temini yönünden kooperatiflere geniş çapta yardım yapmak zorundadır. Ancak bu yardım bir taraftan, gerek demokratik idare tarzının gerekse gelişmekte olan ekonomik yapının icabı olarak, halkında gelişme çabalarına gittikçe artan bir nisbette katılmasını öngören ve böylece kooperatiflerden gelecek ilk hareketi devam ettirip başarıya ulaştıracak bir destekleme anlayışı içersinde yapılmalı, diğer taraftan az gelişmiş sosyal yapının icabı olarak teknik yardım temini hususunda Devlet yol gösterici ve yardımcı olarak çok geniş görevler yüklenmelidir.

II — TÜRKİYE'DEKİ TARIMSAL KOOPERATİFLERİN GENEL DURUM ÖZETİ VE İLGİLİ KURULUŞLAR

Gelişmekte olan Türk ekonomisinin şartları altında dahi Türkiye'nin Tarımsal bünyesi bu gün genel konjonktür içersinde ağırlığını devam ettirmektedir.

Türk tarımının belirgin bir diğer özelliği de hala nüfusunuzun % 64'üne iş ve yaşama düzeyi teşkil etmesidir.

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısında böyle önemli bir yeri bulunan tarım sektörünün ana problemlerini, çok kısa olarak, tarım arazisinin çok düşük üniteler halinde ve dağınık bulunuşu, yanlış arazi kullanımı, tarımsal üretimin tabii şartlara bağlı oluşu, tarımsal işletmelerin küçüklüğü, eğitim seviyesinin düşük oluşu, teknoloji eksikliği sermaye terakümünün yetersiz oluşu nedeni ile üretim girdileri ve işletme sermayesi temini imkânlarının kesitli bulunması ve pazarlama problemleri gibi hususları teşkil eder.

Aynı zamanda az gelişmiş ekonomilerin genel sorunlarını da yansıtan bu problemlerin çözümünde kooperatifçiliğin etkili araçlardan birisi olduğu gayet iyi bilinmekte ve dünyada olduğu gibi memleketimizde de bu sorunların halli için tarımsal kooperatiflerden yararlanılmaktadır.

Nitekim, tarihi gelişimi içersinde Mithat Paşa'nın tarım kredisi alanında 1863 yılında başlattığı «Memleket Sandıkların-

dan» itibaren özellikle Cumhuriyetin kuruluşundan sonra henüz gerekli ortamın kendiliğinden hazır olmaması nedeni ile önce Devlet eli ile başlatılan «Tarım Kredi Kooperatifleri», «Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri» hamleleri ile tarımsal kooperatifler gelişmeye başlamıştır.

Bu arada, Türk toplumunun sosyal ve ekonomik gelişmesinin tabiatından ileri gelen bir husus olarak cemiyetin kendi içersinde kooperatifleşme fikri ve ihtiyacı gelişmeye başlamış ve 1961 Anayasasının 51. maddesinden sonra, bugün anladığımız kooperatifçilik politikasının öncüleri olarak çeşitli «Tarımsal Köy Kooperatifleri» kurulmaya başlamıştır.

1969 yılında 1163 sayılı Kanunun neşri ile tarımsal kooperatifler bugünkü durumlarına erişmişlerdir.

Halen «Tarımsal Kooperatifler» adı altında aşağıdaki Kooperatifleri toplamak mümkündür.

Kooperatifin Cinsi	Adedi	Kanun
1 — Tarım Satış Kooperatifi	659	2835
2 — Tarım Kredi »	2079	1581
3 — Köy Kalkınma »	3665	1163
4 — Topraksu »	1037	1163
5 — Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifi	267	1163
6 — Hayvan tedarik ve pazarlama Kooperatifi	236	1163
7 — Sebze ve meyve istihsal ve satış Kooperatifi	190	1163
8 — Balıkçılar Kooperatifi	148	1163
9 — Çay Kooperatifi	78	1163
10 — Pancar istihsal kooperatifi	19	1163
	8378	

Bu kooperatifler içersinde, Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin, Hükümetin zirai mahsullere ait taban fiyat politikasının uygulamak gibi özel durumları, kurtuluş ve işle-yişlerine ait Özel Kanunları ve en nihayet konuşacak ayrı yetkileri bulunduğu için biz burada bu kooperatiflerin ihtiyaç-

ları hariç tutarak konumuzu, evvelce belirtilen kooperatifçilik anlayışı içerisinde ve 1163 sayılı Kanun kapsamında kurulmuş «Tarımsal Köy Kooperatifleri» ile sınırlandırıyoruz.

Bununla beraber, Memleketimizde Tarımsal kooperatiflere ilişkin temel politikaların bugün için dahi gelişmekte oluşu ve konu ile ilgili kamu hizmetlerinde belirgin bir işbölümü bulunmayışı nedenleri ile Devlet - Kooperatif ilişkileri söz konusu olduğunda ilgili müessese olarak pek çok kamu kuruluşu ortaya çıkmakta ve farklı anlayışlar içerisinde hizmet yapmaktadırlar.

Nitekim, 1163 sayılı Kanuna göre kurulmuş veya bu kanun hükümlerine göre intibakını yapmış kooperatiflere sosyo - ekonomik yönde gelişmeleri gayesiyle hizmet götürmeye çalışan kamu kuruluşlarını araştırdığımız zaman, Köy İşleri, Orman, Tarım, Ticaret, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları ile Şeker Şirketinin çeşitli çalışmalar yaptıkları ve Türkiye Ziraat Bankası Odaları, İç İşleri Bakanlığı Et - Balık Kurumu ve diğer bazı kuruluşlarında, bu çalışmalara katkıda bulunmaya gayret ettikleri görülmektedir.

Durum böyle olunca, kavram farklılıklarını ve çeşitli anlayışları bu nisbette kanalize etmek için, evvelâ Tarımsal kooperatif kavramının bir genel tarifine ihtiyaç vardır.

Bu hususta, tarımsal kooperatiflere hizmet götüren en önemli kamu kuruluşlarından biri olan Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal kooperatifleri; «Geçiminin tamamını veya bir kısmını kırsal alandan temin eden ve aralarında sosyo - ekonomik ihtiyaçların çözümlenmesi yönünden müşterek fayda - hizmet ve komşuluk ilişkileri bulunan, çoğunlukla kırsal alanda oturan, fiilen üretimde bulunan ortaklardan meydana gelmiş, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmuş veya buna kanuna göre intibak etmiş Köy Kooperatifleridir. Kırsal alanlarda istihdamı ve geliri arttırıcı nitelikte el, ev sanatları ve benzeri konulara dayalı köy kooperatifleri de Köy Kooperatifleri kapsamına girer.» şekliyle tarif etmektedir.

Bu tanımı, gerek 1163 sayılı Kanun ana esprisini havi olması, gerek tarımsal kooperatiflerin çalışma alan ve gayelerini belirtmesi ve nihayet, tarımın çeşitli konularına göre çalışan tek veya çok amaçla kooperatifleri kapsamına alması dolayısıyla benimsiyoruz.

Aksi halde, Tarımın geniş kavramı içersinden bugün için Türkiye'de faaliyet gösteren ve evvelce dökümü verilen kooperatifleri çalışma konuları yönünden tek tek incelemek icap ederse Genel ihtiyaçları yanında bunların özel ihtiyaçları ve bu kooperatiflerle ilgili çeşitli kamu kuruluşlarının farklı anlayışları sebebiyle idari, teknik ve mali yardım konularındaki ihtiyaçlarını bu kısa zaman içersinde belirtmek imkânı olmayacaktır.

III — TARIMSAL KOOPERATİFLERİN İDARİ YARDIM, TEKNİK YARDIM VE KREDİ KONULARINDAKİ İHTİYAÇLARI

Tarımsal kooperatifler adı altında topladığımız kooperatifler kırsal alanda yaşayan kimselerden kurulmuş olduğuna ve burada yaşayan kimselerin de büyük çğunlukla geçimlerini tarım sektöründen temin etmeye çalıştıklarına göre, Tarımsal Kooperatiflerin idari, teknik ve mali yardım ihtiyaçlarının da genelliği ile kökeni Köy ve Köylü sorunlarına dayalı olarak tarım sektöründeki ihtiyaçlar paralelinde olacağı tabiidir.

Daha evvel genel olarak kısaca değindiğimiz tarımsal sorunlara, Tarımsal Kooperatiflerin ihtiyaçlarına ait kendi bölümlerinde, bu ihtiyaçların kökeni olarak yine temas edeceğiz.

1 — TARIMSAL KOOPERATİFLERİN İDARİ YARDIM İHTİYAÇLARI

Konuyu açıklayabilmek için Tarımsal Kooperatiflerin İdari Yardım ihtiyaçlarının nereden doğduğunu ve bunun bir tanımını yapmamız gerekiyor.

Nüfusun % 52 nisbeti hâlâ okuma yazma olanaklarına kavuşamayan bir memleketle, özellikle temel eğitim probleminin en önemli sorunu teşkil ettiği kırsal alanda kurulmuş bulunan Tarımsal Kooperatifleri oluşturan ortakların, bir kooperatifçinin malik olması gereken 2 önemli vasıfa yani, sosyal yönden, birlikte çalışma yeteneğine, ekonomik yönden ekonomik teşebbüs geliştirme fikrine ve en nihayet kooperatifçilik kavramının icap ettirdiği diğer özelliklere ne kadar uzak olacağı açıktır.

Bu durum muvacehesinde gelişmekte olan bütün memleketlerin kooperatifçilik tecrübelerinde de görüldüğü üzere Türkiye'de de Tarımsal Kooperatifçilik hareketinin başladığı andan itibaren Devlet, Kooperatiflerin kuruluş ve idaresinde yardımcı olmuştur.

Bu yardım kavramı, sosyo - ekonomik yapının kooperatifçilik için gerekli ortamın kendiliğinden meydana gelmesine yeterli olmadığı devrelerde, Devletin Kuruluş ve İdarede bizzat sorumluluğu üzerine alması şeklinde olmuştur.

Türkiye'nin bugünkü sosyo - ekonomik şartları altında, kooperatif idaresine Devletin müdahaleciliği olarak tavsif edilebilecek bu durum, miktarı azalmakla beraber, o devrelerde kurularak mevzuatı buna göre düzenlenmiş bazı tarımsal kooperatiflerde hala devam etmektedir.

Örneğin, Tarım Kredi, Tarım Satış, Pancar, Çay Kooperatifleri gibi tarımsal kooperatiflerde Devletin Kooperatif idaresine yardım, serbestçe seçilmiş kooperatif yönetici ve memurlarının eğitimine ağırlık vermekten ziyade bu kişilerin seçim ve tayinlerine, Genel Kurul kararlarının onaylanmasına ve benzer hususlara müdahale şeklinde olmakta ve bir taraftan yardım yapılırken bir taraftan da kooperatifçiliğin ana ilkelelerinden biri olan «Demokratik İdare» ilkesinin zedelendiği görülmektedir.

Diğer taraftan, 1960 lardan sonra, yani memleketimizde kooperatif hareketi için uygun sosyo - ekonomik ortamın gelişmesi ile kendiliğinden kooperatifler kurulmaya başlamasından itibaren, genel adı ile Köy Kooperatifleri adı altında kırsal alanda kurulan, Köy Kalkınma, Topraksu, Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifleri, Tarımsal Kooperatifler ise kuruluş ve idarelerinde tamamen bağımsız bulunmakta, Devlet bu kooperatiflerin idarelerine karışmaktadır. Ancak bu defa kırsal alandan gelen, eğitim ve tahlil seviyeleri yetersiz kişilerden kurulu olduğu için, kooperatif yönetimi kavramından yoksun, gerekli kanun ve mevzuatı bilmeyen, kooperatifin yapmaya mecbur olduğu ekonomik teşebbüsün nasıl geliştirileceği hususunda belirli fikirleri bulunmayan idare organlarının yönetiminde Kooperatif bocalamakta ve bu nedenle Devletin Kooperatif idaresinde büyük çapta rehber ve yardımcı olmasına şiddetle ihtiyaç hissedilmektedir.

Biz burada hangi durumun daha iyi olduğu münakaşasına girmeyerek 1163 sayılı Kanunun ana esprisi uyarınca Kooperatiflerin İdare ve Teşebbüslerinde bağımsız olduklarını kabul ile Devletin Kooperatiflere idarî yardımını;

«Kooperatiflerin kuruluş ve işleyişinde teşvik etmek rehberlik yapmak, eğitim hizmetleri götürmek ve bu hizmetleri bizatihi kooperatif ve üst örgütlerine devretmek için gerekli ortamı geliştirmek» şeklinde tanımlıyoruz.

Bu anlayış içersinde Tarımsal Kooperatiflerin aşağıdaki hususlarda Devletin İdarî Yardımlarına ihtiyaçları bulunmaktadır.

1 — KOOPERATİFLERİN KURULUŞU İÇİN DEVLETİN TEŞVİKİ

Bütün Kooperatiflerde olduğu gibi Tarımsal Kooperatiflerin kurulması ve gelişmesinde Devletin teşvikçi olması çok önemli birinci adımı teşkil etmektedir.

Bu hususun gerçekleşmesi için herşeyden evvel Hükümetlerin programları içersinde Kooperatif sektörün ve bunun içinde Tarımsal Kooperatiflerin yeri ve ağırlığını açıkça belirtmeleri, bütçelerinde kooperatifleri destekleyecek malî imkânları getirmeleri ve kooperatiflerin girişecekleri ekonomik teşebbüsleri özendirici ve teşvik edici tedbirleri açıklamaları gerekmektedir.

Devletin, daha evvelki yıllarda sadece çiftçinin kredi ihtiyacını temini ile Ziraî mahsullerin taban fiyatlarının ayarlanması açısından desteklediği Tarımsal Kooperatifçilik anlayışı son yıllarda değişerek Tarım sektörünün genel girişimleri yönünden Tarımsal Kooperatifçiliğin geliştirilmesi şekliyle İkinci Beş Yıllık Plân ve uygulama dilimlerinde ve nihayet hükümetlerin programlarında yer alarak memnuniyet verici bir gelişme içine girmiştir.

2 — KOOPERATİFLERİN KURULMASI İÇİN GEREKLİ ORTAMI HAZIRLAMAK

Devamlı olarak ifade ettiğimiz gibi Demokratik bir idareye sahip olan memleketimizde kooperatiflerin tabandan gelen bir

hareketle kendiliklerinden kurulması, bütün hakiki kooperatifçilerin benimsedikleri bir idealdir.

Ancak Koperatifi kuran kimseler hangi gayeyi gerçekleştirmek için bir araya geldiklerini, bu hedefe ulaşmak için neler yapmaları, nasıl hareket etmeleri gerektiğini, kooperatiflerine karşı vazife ve sorumluluklarını açıklıkla bilmiyorlarsa kurulan kooperatifin başarıya ulaşması imkânsızdır.

Bu hakikat bütün kooperatif için olduğu gibi özellikle nüfusumuzun büyük çoğunluğunun yaşadığı kırsal alan için çok büyük önem taşımaktadır. Hepimizin bildiği eğitim seviyesine, yaşama şartlarına ve ekonomik koşullara sahip kırsal alanda, ekonomik ihtiyaçların baskısı ile ister Devletçe ister kendiliğinden kuruluşun bütün Tarımsal Kooperatiflerde belirgin bir husus olarak, temel eğitim seviyesi dolayısıyla ortakların kooperatif yönetim ve işleyişi için gerekli fikirlerden yoksun olmaları, kooperatif hareketin temeli olan vecibe ve sorumlulukları idrak edememeleri problemi ortaya çıkmaktadır.

Bu şekilde kurulmuş ve gerek yönünü tayin edemeyen gerek işleyişinde bocalayan bir kooperatifin, Koperatifçilikten beklenen gayelere ulaştırılabilmesi son derece karmaşık ve bazen çözümlenmesi imkânsız zorluklar doğurmaktadır.

Bu itibarla, toplumun her kademesinin Tarımsal kooperatifçilikten ne beklenildiği hususunda ve kooperatifçiliğin özellikleri konusunda peşinen aydınlatılarak Kooperatiflerin bu bilgiler ışığında kurulması, Kooperatif idaresinde Devletin sonradan yapmaya mecbur kalacağı pek çok yardımlardan daha müessir bulunan bir yardım ve çok önemli bir ihtiyaçtır.

(devamı var)

EVOLUTION RÉCENTE DU MOUVEMENT COOPÉRATIF EN TURQUIE.

Nous avons joint à cet article un petit tableau montrant en nombres l'évolution enregistrée par nos coopératives. Sans nous arrêter ici plus amplement sur ce tableau, nous étudierons dans ce chapitre brièvement les phases les plus importants du mouvement coopératif au cours de l'année précédente.

Nous pouvons dire qu'en somme l'année 1972 fut, au point de vue du mouvement coopératif dans notre pays assez agitée. Le trait le plus saillant de ce mouvement est sans aucun doute l'importance relative que prenaient les coopératives agricoles. Deux facteurs principaux ont attiré l'attention des intéressés sur ces organismes. Nous devons mentionner en premier lieu les discussions qui ont eu lieu à l'Assemblée Nationale, relatives à la réforme agraire et principalement au sujet de la distribution de terres à ceux qui n'en possédaient pas. D'autre part, le problème des prix des produits agricoles et la politique de soutien accordé aux cultivateurs attirèrent l'attention des intéressés sur ces problèmes extrêmement délicats et donnèrent lieu à d'amples discussions dans la presse. Le projet de loi relatif aux coopératives de crédit agricoles et destiné à la réorganisation de ces coopératives fut adopté par la Grande Assemblée Nationale et entra en vigueur en date du 28 Avril 1972. Cette loi porte le nom de «**loi sur les coopératives de crédit agricole et leurs unions**». D'après cette nouvelle loi, les coopératives en question sont autorisées à constituer des unions régionales et à fonder une union centrale. Cependant les organismes susmentionnés ne peuvent entrer en fonction, qu'après la préparation d'un statut principal et son approbation par le Conseil des Ministres. Nous nous rendons compte que toutes ces formalités ne purent être accomplies au cours de l'année sous revue.

La nouvelle loi porte des modifications très importantes dans la structure des organismes en question. D'un côté ils deviennent

des coopératives à buts multiples et de l'autre, ils sont autorisés à collecter l'épargne de leurs membres. D'autre part, ils seront munis de certains privilèges et profitent ainsi de quelques facilités soit pour payer leurs impôts arriérés, soit pour l'accomplissement des formalités douanières, lorsqu'ils auront besoin de faire des importations des pays étrangers. Dans les discussions qui eurent lieu au sein de la Grande Assemblée Nationale et qui se reflètent dans la presse quotidienne, ce sont toujours les coopératives rurales qui accapèrent la première place. Dans la mise en application de la réforme foncière et agraire ce sont aussi les coopératives agricoles qui sont prévues comme l'élément principale de ce grand changement structurel.

Quoique les organes supérieurs prévus dans la nouvelle loi relative aux coopératives agricoles ne furent pas fondés au cours de l'année 1972, nous devons convenir, que des unions de différentes coopératives déjà constituées font des efforts très louables en vue d'agrandir leur champ d'activité.

Parmi ces unions nous devons citer en premier lieu l'Union des coopératives artisanales de cautionnement mutuel. Leur centre créé le 7 Août 1972 a pu réunir sous son contrôle 337 coopératives de cautionnement mutuel sur un nombre total de 550 coopératives du même genre.

L'union des coopératives des producteurs de betteraves a été constituée le 30 Mars 1972. Cette union représente 19 coopératives de producteurs de betteraves dont les membres se montent à 440. 334. Disons à ce propos que cette union possède des moyens financiers assez importants grâce à la contribution obligatoire des coopératives associées. Des privilèges spéciaux sont prévus pour les investissements exécutés par les organismes coopératifs. C'est ainsi qu'en vertu de la loi relative aux coopératives agricoles et à leurs unions ces organismes profiteront de la franchise douanière pour toute sorte d'importations qu'elles feront de l'étranger.

Dans le système actuel mis en application par le gouvernement en vue d'encourager les investissements et les exportations, les coopératives agricoles ainsi que leurs unions profiteront de facilités plus grandes et jouiront même de certains privilèges en comparaison avec d'autres investisseurs. La part incombant à nos coopératives agricoles ainsi qu'à leurs unions dans l'accroissement de nos

exportations de produits agricoles tient une place très importante. A côté de nos produits d'exportation traditionnels comme le coton, les figues, et les noisettes, l'exportation de fruits frais et de légumes a également, enregistré une évolution considérable. Les coopératives villageoises de développement déployèrent une activité non négligeable dans l'exécution des projets qui les concernaient. Ces projets se révélèrent très utiles pour promouvoir toute sorte d'activités économiques dans les districts concernés.

Dans le plan national de développement dont nous avons parlé plus haut, nous voyons les lignes principales de la politique à suivre dans le domaine coopératif. Le plan prévoyait la constitution d'une Banque Centrale pour les Coopératives. Cette nouvelle institution aura comme tâche principale de coordonner l'aide financière accordée par les pouvoirs publics au secteur coopératif.

Avant de terminer ce article nous voulons mentionner les efforts faits d'une façon générale en vue de propager l'idée de coopération dans notre pays. Nombreux sont les livres et brochures publiés récemment et consacrés à ce sujet. D'autre part, l'administration de la T.R.T. donne une place plus large au mouvement coopératif dans ses diverses émissions radiophoniques.

Le Mouvement Coopératif en Turquie à fin 1971 et 1972

	Nombre des coopératives		Nombre des Membres	
	1 9 7 2	1 9 7 1	1 9 7 2	1 9 7 1
1 — Coopératives agricoles de credit	2.079	2.032	1.313.000	1.309.000
2 — Coopératives agricoles de vente	659	639	242.000	240.000
3 — Coopératives des producteurs de bettraves	19	19	440.344	430.202
4 — Coopératives des producteurs du thé	78	30	37.650	36.400
5 — Coopératives forestières	262	54	18.992	15.722
6 — Coopératives des pêcheurs	148	74	16.000	14.000
7 — Coopératives de Consommation	493	234	30.000	26.500
8 — Coopératives d'habitation et de Consruction	5.121	4.033	216.500	212.300
9 — Coopératives artisanales	584	543	157.700	157.350
10 — Coopératives artisanales de cautionnement mutuel	500	486	228.728	211.486
11 — Coopératives villagoises de développement	3.665	2.263	535.900	339.450
12 — Cooperatives d'irrigation	1.037	979	57.050	50.450
13 — Autres Coopératives	1.347	877	1.155.276	150.058
T O T A L	15.992	12.263	3.449.140	3.192.918

KOOPERATİFÇİLİK

Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Cooperative Association. It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38, Ankara - Turkey
The Turkish Cooperative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose contributions appear in Kooperatifçilik.

Edited For :

The Turkish Cooperative Association
Türk Kooperatifçilik Kurumu

Editorial Board

Harun PASTANOĞLU

T. Güngör URAS

Basri İMECE

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications, book review, announcement and news notes on cooperatives in English or French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will mainly Turkish.

★ TURKISH COOPERATIVE ASSOCIATION

Founded in 1931

General Board of Directors

Nusret N. UZGÖREN, President	Former General Manager, Turkish People's Bank
Hasan Tahsin EROL	Agricultural - Economist, Adviser, Ministry of Economy
Prof. Dr. Necmi SÖNMEZ	His excellency Minister of Rural Affairs
Muzaffer DENİZDÖVEN	Asst. General Manager, Turkish People's Bank
Yıldırım ERGİDEN	Manager, Turkish People's Bank
Şimşek ARMAN	Agricultural - Engineer, Ministry of Rural Affairs
Prof. Dr. Ziya Gökalp MÜLAYİM ...	Ankara University, Facult of Agriculture
Basri İMECE	Editor, Cooperative Review

ADMINISTRATIVE BOARD

Prof. Dr. Akif ERGİNAY, Chairman ...	Ankara University, Faculty of Law
Harun PASTANOĞLU Vice Chairman ..	Manager, Foreign Relations Department, Turkish People's Bank
T. Güngör URAS Treasurer	Economist, State Planning Organization
İ. Cevat AKYOL	Manager, Agricultural Cooperatives Department, Bank of Agriculture
Cevdet ALAGÖZ	Manager, Bank of Agriculture
Rahmi ÖNEN	Asst. General Manager, Turkish People's Bank
Dr. Emin ATALAY	General Secretary, Ankara Chamber of Industry

BOARD OF AUDITORS

Kâzım SEÇER	Div. Eng. Bank of Agriculture
Ayhan İNAL	Accountant
Kadir KALFA	Agricultural Engineer, Ministry of Rural Affairs

Bizi tercih edenlere sorduk!

**Neden
Türkiye
Halk
Bankası?**

Emniyetli, sür'atli ve müşteriye kolaylık sağlayan bir bankacılık servisiniz var.

Küçük Sanayi'yi kalkındırmak gibi güzel bir gayeniz var.

Hizmeti müşterinin ayağına götürebilmek için her yıl bir çok yeni şubeler açıyorsunuz.

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**